

Вінницький національний медичний університет
імені М. І. Пирогова

Наукова бібліотека

Серія «Вчені нашого університету»

Пухлик
Борис Михайлович

*Біобібліографічний покажчик
до 70-річчя від дня народження*

Вінниця, 2015

ББК 91.9:52.5+55.14(4Укр-4Він)+5дя2
УДК 016:616-002.5+616-002(477)(091)
П 90

Пухлик Борис Михайлович : біобібліогр. покажчик до 70-річчя від дня народж. / уклад.: Л. В. Сухарєва, А. Є. Богомолів ; авт. стаття проф. С. В. Зайкова ; відп. за вип. Н. М. Кравчук. – Вінниця, 2015. – 76 с. : фот. – (Серія «Вчені нашого університету»).

Укладачі:

Сухарєва Л.В., зав. інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки

Богомолів А.Є., канд. мед. наук, асистент кафедри фтизіатрії з курсом алергології і імунології

Зайков С.В., д-р мед. наук, проф., автор статті «Слово про Вчителя»

Відповідальна за випуск:

Кравчук Н.М., директор наукової бібліотеки

Від укладачів

Біобібліографічний покажчик серії «Вчені нашого університету» присвячений 70-річчю від дня народження доктора медичних наук, професора Бориса Михайловича Пухлика. Його постать займає вагоме місце серед науковців України, які зробили значний внесок у справу боротьби з туберкульозом та алергічними захворюваннями.

Покажчик складається із 8 розділів. Основні етапи життя, наукова, педагогічна, організаційна діяльність представлена у «Біографічному нарисі». З повагою і вдячністю написана стаття «Слово про Вчителя» учнем Бориса Михайловича, а нині доктором медичних наук, професором Національної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика С.В. Зайковим. Свої спогади, щирі побажання, враження висловили однодумці ювіляра в розділі «Слово про колегу». Окреме місце займає матеріал про Державну премію у галузі науки та техніки, яку отримав у 2013 році Б. М. Пухлик у складі колективу авторів.

Науковий доробок Бориса Михайловича складають понад 350 наукових праць. Це монографії, підручники та посібники, статті, лекції, доповіді тощо. Він має понад 25 свідотств та патентів на винаходи. Більша частина монографій і статей представлена у розділі «Наукові праці». Бібліографічні записи розташовані в хронологічному порядку, а в межах року – за алфавітом. Патенти на винаходи розміщено по даті публікації.

Видання супроводжують фотографії із сімейного архіву, також включено публікації про наукову та педагогічну діяльність ювіляра. Для зручності пошуку співавторів додається іменний покажчик.

Видання на вичерпну повноту не претендує, проте висвітлює найважливіші напрямки та досягнення наукової діяльності вченого. Інформація буде цікавою викладачам, студентам медичних закладів, лікарям-алергологам, імунологам, фтизіатрам та всім, хто цікавиться історією нашого університету.

Доктор медичних наук, професор, завідувач
кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології
Вінницького національного медичного
університету імені М. І. Пирогова,
президент Асоціації алергологів України, лауреат
Державної премії України в галузі науки і техніки

ПУХЛИК БОРИС МИХАЙЛОВИЧ

Біографічний нарис

Борис Михайлович Пухлик народився у м. Свердловськ (Свердловка) Луганської (Ворошиловградської) області 11 травня 1945 року в родині офіцера. Батько з Великої Вітчизняної війни повернувся інвалідом. У 1946 році родина переїхала до м. Житомир, де Борис з успіхом закінчив середню школу. Він постійно займався спортом, мав перший спортивний розряд з баскетболу, виявляв непогані музичні здібності, навіть як співак був лауреатом республіканського конкурсу. Попри всі таланти і захоплення юнак вирішив стати лікарем.

У 1963 році його мрія здійснилася, він – студент педіатричного факультету Вінницького медичного інституту ім. М.І. Пирогова. Всі роки навчання він був одним із кращих серед своїх однокурсників, очолював інститутську самодіяльність. В 1969 році, після закінчення інституту, Борис Михайлович як молодий спеціаліст за направленням поїхав працювати в село разом з молодою дружиною, де поєднував посаду і старшого лікаря протитуберкульозного санаторного закладу, і педіатра дільничної лікарні. Саме тут, в умовах сільської медицини, він зібрав матеріал для кандидатської дисертації зі спеціальності фтизіатрії, яку захистив під керівництвом Вчителя професора Бориса Абрамовича Березовського у 1977 році.

Якості здібного організатора практичної охорони здоров'я були оцінені і в 1976 році його було переведено на роботу до Вінницького обласного відділу охорони здоров'я. Згодом Бориса Михайловича було включено до резерву кадрів міністра охорони здоров'я і в молодого фахівця з'явилася перспектива стати керівником медичного закладу

або управління охорони здоров'я. Але його приваблює наука, і в 1977 році Б.М. Пухлика за конкурсом обирають на посаду асистента кафедри фтизіатрії Вінницького медичного інституту ім. М.І. Пирогова.

В медичній і науковій діяльності Бориса Михайловича стала вирішальною зустріч з видатним подружжям – Олександром Самійловичем Мамолатом і Катериною Федорівною Чернушенко. За порадою К.Ф. Чернушенко, одразу ж після зарахування до колективу кафедри фтизіатрії, Б.М. Пухлик починає займатися не лише питаннями фтизіатрії, але й алергології. Він акцентує увагу на проблемі поширення алергічних захворювань (АЗ), оскільки на той час було зрозуміло, що велика кількість людей хворіє на АЗ, а офіційна статистика розповсюдження АЗ не перевищує 1%, що абсолютно не відповідало світовим критеріям. Він їде до Москви, до відомої Науково-дослідної алергологічної лабораторії АМН СРСР (НДАЛ), якою керував академік Андрій Дмитрович Адо, де знайомиться з видатним вченим та його «правою рукою» професором Антоніною Валентинівною Боговою. Таким чином діяльність Бориса Михайловича протягом багатьох років буде пов'язана з цією лабораторією і науковими дослідженнями в галузі епідеміології алергії.

В той же час не залишається поза увагою Б.М. Пухлика і фтизіатрія. У нього з'являється оригінальна ідея поєднати ці дві спеціальності у Вінницькому обласному протитуберкульозному диспансері, де вперше у світі зусиллями ювіляра організовується алергологічний кабінет, а дещо пізніше – великий Імунологічний центр з алерго-імунологічною лабораторією, імунологічним відділенням з

амбулаторним прийомом хворих, виїзною бригадою лікарів і лаборантів. Тут «народжуються і ростуть» наукові й викладацькі кадри майбутньої наукової школи Б.М. Пухлика: С.В. Зайков, Б.Ф. Гохштейн, І.В. Корицька, В. Мзайек, І.М. Горбатюк, Л.Г. Кулик та багато інших.

У 1980-1981 роках Б.М. Пухлик розпочинає одне з найбільших на той час клініко-епідеміологічних досліджень в галузі алергології. Він та його учні інструктують «збирачів інформації» – студентів, лікарів, а також друкують і розповсюджують серед населення 150 тис. анкет-опитувальників. Але втручаються «доброзичливці», КДБ і частина анкет спалюється на багаттях... Однак 65 тис. анкет мешканців Вінницької області «виживають» і в 1981 році група науковців під керівництвом Б.М. Пухлика вперше в Україні завершує, по-суті, популяційне дослідження в галузі епідеміології АЗ. В цій групі, окрім алергологів Б. Пухлика, Б. Гохштейна, Л. Михей, були і «суміжники» – майбутні професори Б. Коган, Ф. Савранський та інші молоді науковці, які згодом, використовуючи ці матеріали, виконали низку цікавих дисертаційних робіт.

В результаті цього дослідження, яке стало найбільш масштабним на той час у світі, ряду наукових публікацій і виступів на конференціях, Б.М. Пухлика визнають як провідного алерголога СРСР. Він бере участь у низці подібних досліджень в якості позаштатного співробітника НДАЛ у Хакасії, Бурятії, Киргизії, Білорусі, доповідає майже на всіх конференціях і з'їздах імунологів і алергологів, які проводилися в СРСР.

Ознакою довіри до талановитого фахівця стало проведення у 1985 році Всесоюзної конференції алергологів

у м. Вінниці, в якій взяли участь не тільки кращі алергологи СРСР Адо А.Д., Богова А.В., Остроумов А.І., Мошкевич В.С., Хакбердієв М.М., Пицький В.І., але й головний на той час фтизіатр країни – академік Олександр Григорович Хоменко, який зацікавився «взаємопроникненням» фтизіатрії і алергології.

Результатом наполегливої праці та багаторічних досліджень став захист докторської дисертації «Аллергические заболевания у больных туберкулезом легких» (1985 р.), яка була підготовлена «на стику» фтизіатрії та алергології.

У 1986 році Борис Михайлович брав участь у медичних заходах в зоні аварії на ЧАЕС, але посвідчення учасника ліквідації аварії отримувати не став – вважав, що це нескромно. Після аварії на ЧАЕС і до організації УНЦРМ («чорнобильського інституту»), науковці, працівники імунологічного відділення обласного протитуберкульозного диспансеру під керівництвом Б.М. Пухлика обстежили понад 16 тис. мешканців регіонів Вінниччини, де проживали ліквідатори аварії, члени їх сімей, переселенці із зони катастрофи, мешканці зони радіоекологічного контролю. У МОЗ України навіть була думка надати Вінницькій установі функції республіканської.

Борис Михайлович завжди вважає своїм великим щастям спілкування з відомими вченими, у яких багато чому навчився або запозичив корисне. Серед них: Путов М.В., Федосєєв Г.Б., Торохтін М.Д., Петров Р.В., Чучалін О.Г., Ященко Б.П., Пилипчук М.С., Урсов І.Г., Ревякіна В.А., Хаїтов Р.М., Бурнашева Р.Х., Арцимович Н.Г., Горячкіна Л.О., Балаболкін І.І., Гущин І.С., Гургенідзе Г.В., Кашкін

О.П., Ковальчук Л.В., Сидельников В.М., Польшер О.О., Драннік Г.М., Сидоренко О.М., Фрадкін В.О., Райкіс Б.М., Когосова Л.С., Маянський О.М., Мітіна Т.В., Заболотний Д.І., Авербах М.М., Бержец В.М., Медуніцин Н.В., Молотілов Б.А., Кочнова І.Є., Лозовой В.П., Маят В.С., Феценко Ю.І., Горovenко Г.Г., Кшановський С.А., Двойрин М.С., Бережна Н.М., Поляк О.І., Солошенко Е.М., Ласиця О.І., Гервазієва В.Б., Борис В.Б., Гюлінг Е.В., Сепіашвілі Р.І., Ханферян Р.А. та багато інших видатних вчених і визначних людей.

У 1990-1991 роках Б.М. Пухлик став організатором другого клініко-епідеміологічного дослідження АЗ у Вінницькій області, яке охопило понад 36 тис. осіб. Воно «дало життя» новим іменам школи Бориса Михайловича – Лановій С.В., Бондарчуку О.Б., Незгоді О.П., Зайковій А.А., Пільганчуку О.Ф., Єкімовій І.І., Остапчуку П.М., Березюк І.В.

З 1991 року Б.М. Пухлик працює на посаді завідувача кафедри фтизіатрії, на якій з 1992 року (одній з перших в Україні) було створено курс клінічної імунології та алергології. Ще у 80-х роках Б.М. Пухлик разом з В.І. Пицьким та іншими відомими алергологами та імунологами СРСР працювали над створенням кафедр клінічної імунології та алергології, але в Україні цей процес дещо запізнився. Тільки у 1992 році за його ініціативою в ЦНДЛ Вінницького медичного інституту, якою керував його близький друг проф. Б.Й. Коган, вперше в Україні було створено лабораторію екологічної імунології та алергології, а при Вінницькій обласній дитячій лікарні – імунологічну

лабораторію, розраховану на практичні потреби закладів охорони здоров'я.

Наполегливою була багаторічна співпраця Б.М. Пухлика з провідними алергологами України, спрямована на розвиток алергологічної служби України. На одній із союзних конференцій головний алерголог Латвійської РСР зауважив, звертаючись до Б.М. Пухлика і М.М. Коваленка (на той час головний позаштатний фахівець з алергології МОЗ Української РСР): «Ви б, хлопці, більше думали про українську алергологію, яка є дуже слабенькою». Це було справедливо, оскільки не було кафедр, обмаль алергологічних кабінетів і фахівців, власних алергенів. Слід було розвивати українську алергологічну службу і в цьому напрямку Б.М. Пухлик постійно співпрацював з Чернушенко К.Ф., Коваленко М.М., Дранніком Г.М., Яшиною Л.О., Ласицею О.І., які керували алергологічною службою країни. Під його керівництвом продовжували «народжуватися» науковці, серед яких доктор медичних наук С.В. Зайков, кандидати медичних наук А.І. Барциховський, І.В. Березюк, П.М. Остапчук, І.І. Єкімова, М.А. Тхоровський, О.К. Яковенко.

За останні сорок років майже всі важливі документи та науково-практичні форуми з алергології готувалися за участю Бориса Михайловича. Слід відмітити, що Б.М. Пухлик постійно був серед організаторів всіх значних форумів не тільки з алергології, але й зі фтизіатрії і пульмонології, які проводилися в Україні. Це – численні з'їзди фтизіатрів, пульмонологів і алергологів, із них: перші українські разом з акад. НАМН України Ю.І. Фещенком, проф. Ю.М. Мостовим, канд. мед. наук І.М. Горбатюком;

установчий з'їзд імунологів-алергологів у Алушті разом з проф. Г.М. Дранніком; майже всі конференції алергологів і, звичайно, традиційні конференції у м. Вінниці. Складно було провести перші з'їзди алергологів України, особливо другий у Одесі. Пухлик Б.М. разом з чл.-кор. АМНУ проф. Заболотним Д.І. створив при Інституті отоларингології АМНУ Центр АЗ верхніх дихальних шляхів, який став провідним алергологічним закладом в Україні. Він разом з колегами представляв алергологію України у 18 країнах світу.

Борис Михайлович Пухлик був серед засновників, видавців і, навіть, спонсорів перших вітчизняних науково-практичних журналів зі фтизіатрії, пульмонології, алергології, імунології («Український пульмонологічний журнал», «Імунологія та алергологія»), а також інших відомих в Україні і за її межами журналів: «Астма і алергія», «Ринологія», «Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія». Це ж стосується й наукових товариств «Імунологів, алергологів та спеціалістів з імунореабілітації», «Алергологів та фахівців з астми». Зараз він очолює Асоціацію алергологів України, якій віддає багато сил і приділяє особливу увагу.

Наукове надбання професора Б.М. Пухлика складає понад 350 наукових праць, у тому числі 10 монографій, підручників та посібників, близько 10 методичних рекомендацій, 25 свідотств та патентів на винаходи. Підготував 1 доктора і 18 кандидатів медичних наук.

Вперше в Україні науковці і практичні лікарі на чолі з Б.М. Пухликом створили і поновили вітчизняні протоколи

медичної допомоги хворим на АЗ, формуляри лікарських засобів і проекти відповідних стандартів.

Найбільш важливим досягненням Борис Михайлович особисто вважає створення вітчизняних препаратів діагностичних і лікувальних алергенів. Було розроблено до 200 найменувань алергенів та аксесуарів до них, що є однією з найбільших номенклатур у Європі. Щорічно алергенами, які виробляє Вінницьке ТОВ «Імунолог», яке організував і багато років очолює Б.М. Пухлик, користується до 200 тис. мешканців України. Їх можна зустріти і в Росії, Казахстані, Азербайджані, Молдові, країнах Європи.

Пухлик Б.М. разом з однодумцями створив і удосконалив ряд діагностичних і лікувальних технологій, які були відсутні або не розвинені в Україні: шкірна діагностика медикаментозної алергії, прик-тест, пероральна, інтраназальна СІТ алергенами.

Прикро, що Борис Михайлович при своїх вагомих заслугах перед вітчизняною охороною здоров'я і суспільством не має жодних нагород ні в період СРСР, ні за роки незалежної України. Напевне, це пояснюється його незалежним характером, скромністю, відвертістю. Він ніколи «не створював собі кумира», цінує людей виключно за їх заслуги. У 2013 році проф. Б.М. Пухлику спільно з вченими Інституту оториноларингології, завідувачем виробництва Вінницького ТОВ «Імунолог» була присуджена Державна премія у галузі науки та техніки. Присвоєне звання лауреата Державної Премії з науки і техніки для Бориса Михайловича було результатом тривалої праці і визнання в Україні та за її межами, а не «подарунком

долі». Дві «каденції» він відпрацював у якості головного позаштатного алерголога МОЗ України. Саме завдяки його працям і виступам стала зрозумілою ідеальна побудова алергологічної служби України, до якої треба прагнути. Загалом, на цій посаді єдиною «пільгою» для ювіляра є безкорисна праця, яка під силу тільки дуже сильній і кваліфікованій, мудрій і наполегливій людині.

Слово про Вчителя

У кожної людини в житті має бути свій Вчитель. Якщо ж говорити про професію викладача, науковця і лікаря в одній іпостасі, то тим більше. Саме наявність цих трьох видів діяльності, які ще й поєднуються між собою, передбачається у викладача медичного університету. Добре відомо, що викладацьке і лікарське мистецтво не з'являється у людини саме по собі, воно передається від покоління до покоління, від вчителя до учня, від досвідченого наставника до молодого лікаря. Завжди хтось повинен посіяти в молодому розумі, який цікавиться одночасно науковою, викладацькою та лікувальною діяльністю, зерна клінічного і наукового мислення, кропітливо доглядати за ніжними сходами і радіти полям знань і умінь, що потім рясно заколосяться. Саме такою людиною для мене, багатьох моїх колег і друзів виявився професор Пухлик Борис Михайлович, якого ми з гордістю можемо назвати своїм Вчителем!

Що стосується особисто мене, то більше 30 років тому, після закінчення лікувального факультету Вінницького медичного інституту ім. М.І. Пирогова, я потрапив до клінічної ординатури на кафедру фтизіатрії.

Навчання в клінічній ординатурі не припускало підготовку науково-педагогічних кадрів, та я тоді й не мріяв про це. Я просто хотів стати хорошим практичним лікарем. Швидко пролетіло кілька місяців навчання в клінічній ординатурі, після яких в результаті спілкування з викладачами кафедри мені захотілося коли-небудь теж стати схожими на них. І тут випадок дозволив мені ближче познайомитися з Борисом Михайловичем, на той момент доцентом кафедри, що закінчував роботу над докторською дисертацією. Я був захоплений і зачарований ним практично миттєво. Абсолютно молодий чоловік (йому тоді не було ще й 40 років) з прекрасним науковим чуттям, чудовим клінічним мисленням і чудесним даром викладання нелегкої для сприйняття, та й, чесно кажучи, не всім студентам цікавої, клінічної дисципліни. Борис Михайлович почав спілкуватися зі мною – вчорашнім студентом – нарівні з собою, що остаточно підкорило мене. Я дуже добре пам'ятаю наші перші і всі наступні наукові дискусії, розмови про життя, мою присутність на практичних заняттях Бориса Михайловича, співучасть в клінічних обходах у відділеннях обласного протитуберкульозного диспансеру.

Але найбільше нас зблизив алергологічний кабінет диспансеру, який Борис Михайлович організував разом з асистентом Л.В. Михей, і в якому він проводив консультивання численних пацієнтів з медикаментозною, харчовою, інсектною алергією, бронхіальною астмою, алергічним ринітом, атопічним дерматитом та іншими супутніми легеневої патології та туберкульозу алергічними захворюваннями. При цьому на консультацію до нього, не

боячись навіть туберкульозу, приїжджали пацієнти з усього міста і області. Саме там я під керівництвом мого Вчителя отримав можливість засвоїти не тільки фтизіатрію, а й «ази» алергології та клінічної імунології. Після одного з прийомів хворих я звернувся до Бориса Михайловича з проханням допомогти мені з вибором теми кандидатської дисертації. На моє щастя, він поставився до цього досить серйозно.

Борис Михайлович виявився (що я зміг дуже швидко оцінити і за що дуже вдячний йому до сьогоднішнього дня) не тільки чудовим вченим, клініцистом і викладачем, але й прекрасним науковим керівником, який добре усвідомлював найбільш актуальні проблеми сучасної фтизіатрії, пульмонології, алергології та імунології. Я дуже багато чому навчився у Бориса Михайловича: вмінню обстежувати хворих, виконувати постановку шкірних тестів з алергенами, проводити лабораторні дослідження з ними методами біофізичного тестування, ремонтувати разом з ним обладнання, яке часто ломалося. Борис Михайлович також навчив мене правильно презентувати результати наукових досліджень на папері і під час виступів на наукових конференціях, оскільки він сам володіє ерудицією, чіткістю і послідовністю викладення матеріалу, стрункістю логічних викладок при обґрунтуванні результатів наукових досліджень.

Особливо мене захоплювало як Борис Михайлович – педіатр за фахом – знаходить спільну мову абсолютно з кожним пацієнтом як дитячого, так і дорослого віку, як дбайливо і професійно, а також досить швидко, оглядає він пацієнтів, а найголовніше – як у моїй присутності народжується і обґрунтовується найбільш вірний діагноз у

раніше зовсім незрозумілого не тільки мені, лікарю-початківцю, але і більш маститим колегам, хворого. Я не пам'ятаю випадків, коли Борис Михайлович помилявся в діагностиці. І це в той час, коли у нас в диспансері не було ультразвукових апаратів, сучасних рентген-установок, комп'ютерних томографів, фібробронхоскопії та інших тепер доступних методів дослідження. Добре йшли справи у Вчителя на викладацькій ниві. Його дуже любили випускники минулих років і досі люблять студенти і лікарі-інтерни за широкий світогляд, розум, професіоналізм, справедливість, увагу і навіть, як це на перший погляд не дивно, за вимогливість до них.

Швидко минули роки навчання в клінічній ординатурі, потім в аспірантурі, куди я потрапив завдячуючи Борису Михайловичу. І, на щастя, так вийшло, що після захисту кандидатської дисертації під керівництвом Вчителя, я став асистентом кафедри фтизіатрії. Минуло лише кілька місяців і Борис Михайлович, в той час вже професор, запропонував мені продовжити роботу над докторською дисертацією. У ті роки на кафедрі навколо Бориса Михайловича вже було багато молодих аспірантів, наукових співробітників, здобувачів наукового ступеня кандидата медичних наук, викладачів. Склалася така ситуація завдяки прекрасним організаторським здібностям Вчителя. Саме він зміг паралельно з навчальним і клінічним процесами організувати проведення, сформованим під його керівництвом молодим і амбітним науковим колективом, кількох науково-дослідницьких тем, та ще й з державним фінансуванням. Все це дало нам можливість не тільки зібрати матеріал для майбутнього захисту не менше десятка

кандидатських дисертацій, а й матеріально вистояти у складні 90-ті роки. Усім нам дуже імпонувала і змушувала нас ще більш відповідально ставитися до своєї справи не тільки абсолютна довіра, але і вимогливість до нас з боку Бориса Михайловича. Починаючи з вибору теми дисертації, методів дослідження, планування етапів роботи і до самих останніх рядків наукової праці, ми виявляли досить повну самотійність, але при цьому знали, що науковий керівник в будь-який момент прийде до нас на допомогу і не тільки словом, а й ділом. Напевно тому майже всі його учні захистили свої дисертації, зберігають вірність фтизіатрії, алергології та імунології і науці й досі, а багато хто з нас стали викладачами та колегами Бориса Михайловича по кафедрі. У 1995 році мені під керівництвом Бориса Михайловича вдалося успішно захистити докторську дисертацію, так що я можу вважати Бориса Михайловича своїм Вчителем вже в подвійному ступені.

Мене завжди вражала і вражає досі не тільки наукова ерудиція, професіоналізм у всьому, чим займається Борис Михайлович, а це викладацька, наукова, лікувальна, організаторська робота, а й доступність і людяність Вчителя! Він прекрасний керівник, старший товариш, друг і сім'янин. До нього можна запросто звернутися за порадою, допомогою та й просто поговорити про життя не тільки на роботі, але і вдома. При цьому Борис Михайлович пригостить вечерею, уважно вислухає, надасть допомогу словом і ділом.

В даний час Борис Михайлович разом зі своїми учнями продовжує вести велику педагогічну, лікувально-консультативну, науково-дослідну, громадську роботу, що

дає нам унікальну можливість продовжувати вчитися у нього і далі. Від імені всіх учнів хочеться побажати нашому Вчителю професору Борису Михайловичу Пухлику відмінного здоров'я, великого особистого щастя і творчих успіхів на багато і багато років. Напевно, ювілеї придумані не дарма. Це привід ще раз згадати близьких людей, і, насамперед, своїх вчителів, вклонитися їх таланту, милосердю і працьовитості, порадіти за те, що можеш продовжити їхню справу. А подяка Вчителеві буде жити, поки живемо і пам'ятаємо ми, поки триває його справа ...

*Зайков Сергій Вікторович,
доктор медичних наук, професор*

Слово про колегу

Серед науковців України, які зробили значний внесок у справу боротьби з туберкульозом та алергічними захворюваннями, окреме місце займає Борис Михайлович Пухлик. Після закінчення Вінницького медичного інституту у 1969 році він був направлений до Рахнянської санаторної школи-інтернату для дітей з малими і затихаючими формами туберкульозу. Працюючи одночасно і у сільській дільничній лікарні, Борис Михайлович зумів оцінити значення цих установ у системі лікування хворих на туберкульоз дітей, певним чином її удосконалити, що відобразилось у кандидатській дисертації, яку він захистив згодом. У 1979 році його було обрано на посаду асистента кафедри фтизіатрії Вінницького медичного інституту ім. М. І. Пирогова (згодом – національного університету). З 1992 року він уже завідувач кафедри фтизіатрії з курсом клінічної імунології та алергології. Розпочавши свою

медичну діяльність як практик-фтизіатр, Б. М. Пухлик основні наукові інтереси зосередив на межі фтизіатрії і алергології. Поштовхом до цього було багаторічне вивчення частих алергічних реакцій і захворювань (АЗ) у хворих на туберкульоз, особливо пов'язаних з хіміотерапією цього захворювання. У 1990 році у Вінницькому обласному протитуберкульозному диспансері його зусиллями було створено перший в СРСР спеціалізований алергологічний кабінет, де понад десять років проводилося вивчення поширення АЗ у хворих на туберкульоз, причини їх виникнення, особливості перебігу поєданого патологічного процесу, відпрацьовувалися методи лікування таких хворих. По суті, було створено наукову школу, де проводилися оригінальні наукові дослідження не тільки щодо особливостей АЗ серед хворих на туберкульоз, але й значні епідеміологічні дослідження серед населення, окремих професійних груп, впливу на імунітет населення факторів аварії на ЧАЕС тощо.

В період набуття Україною самостійності дуже гостро стала проблема відсутності власних діагностичних і лікувальних алергенів. З 1993 року це питання стало провідним у діяльності Бориса Михайловича. У 1994 було створено перші алергени побутової і пилкової групи. У 2004 році очолюване ним мале підприємство «Імунолог» вже випускає понад 120 найменувань вітчизняних алергенів, що значно більше, ніж випускає Росія, звідки Україна раніше імпортувала ці препарати. Слід особливо відмітити постійний пошук Бориса Михайловича в цьому напрямку: спектр діагностичних і лікувальних препаратів щорічно збільшується, до звичних всім парентеральних форм

лікувальних алергенів добавилися неінвазивні форми, насамперед, у вигляді драже, лікувальна ефективність яких при алергічному риніті, бронхіальній астмі є вельми високими. Про його авторитет як науковця свідчать понад 350 публікацій, серед яких 10 монографій, понад 25 винаходів, 15 підготовлених кандидатів і доктор медичних наук. Борис Михайлович був серед ініціаторів і безпосередніх засновників «Українського пульмонологічного журналу» та журналу «Імунологія та алергологія», є членом редколегії ще декількох журналів.

Двічі Борис Михайлович ставав головним позаштатним спеціалістом МОЗ України зі спеціальності «алергологія». На цій посаді відстоював місце алергології як науки та лікарів-алергологів в сучасній моделі медичної допомоги населенню України.

Професор Пухлик Б.М. є одним із засновників та незмінним президентом Асоціації алерологів України (ААУ), яка об'єднує понад 500 фахівців в галузі алергології зі всіх куточків нашої країни. Саме завдяки його наполегливості ААУ з 2013 року він є членом мережі Всесвітньої алергологічної організації (WAO), що дає змогу лікарям України отримувати найсвіжішу інформацію щодо останніх наукових досліджень, брати участь у симпозіумах, конференціях та грантах під егідою WAO.

Визначна заслуга Бориса Михайловича і у створенні у Вінниці ТОВ «Алергоцентр КПП», який є одним з найкращих в Україні за матеріально-технічною та кадровою базою закладів для надання допомоги пацієнтам з алергічними захворюваннями.

Визнання його заслуг перед вітчизняною медичною наукою у сфері алергології логічно призвело до отримання у 2013 році Державної премії у галузі науки та техніки в складі колективу авторів за темою «Технології діагностики і лікування алергічних захворювань органів дихання із застосуванням вітчизняних препаратів алергенів».

Ювілей – час підведення підсумків, проте для професора Б.М. Пухлика як справжнього професіонала, вченого, педагога часові межі схожі на горизонт: чим ближче до них підходиш, тим далі вони відсуваються. Так і має жити людина, що йде по життю згідно з законами любові до професії та несе добро людям.

Борис Михайлович зустрічає свій ювілей у розквіті творчих сил та енергії, нових наукових ідей та планів.

Усі його учні, колеги, співробітники та друзі сердечно вітають вельмишановного Бориса Михайловича з ювілеєм, бажають міцного здоров'я, творчого натхнення, подальших успіхів у науково-педагогічній діяльності, плідної праці на ниві збереження здоров'я населення та виховання молодого покоління, благополуччя та гармонії у сім'ї.

*А.Є. Богомолів, кандидат медичних наук,
асистент кафедри фтизіатрії з курсом клінічної
імунології ВНМУ ім. М.І. Пирогова, вчений
секретар Асоціації алергологів України*

*Колектив співробітників кафедри фтизіатрії з
курсом клінічної імунології ВНМУ ім. М.І. Пирогова
Асоціація алергологів України*

Колектив співробітників ТОВ «Імунолог»

Колектив співробітників ТОВ «Алергоцентр КПП»

Державна премія у галузі науки та техніки 2013 року

У складі колективу авторів професор Б.М. Пухлик став лауреатом Державної премії у галузі науки та техніки за темою:

«ТЕХНОЛОГІЇ ДІАГНОСТИКИ І ЛІКУВАННЯ АЛЕРГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ДИХАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРЕПАРАТІВ АЛЕРГЕНІВ»

В останні десятиріччя спостерігається значне збільшення захворюваності на алергічні захворювання, якими, за даними світової літератури, страждає біля 30 відсотків населення. Достовірної статистичної інформації щодо поширеності алергічних захворювань в Україні на сьогодні немає. Виявлення алергічних захворювань є недостатнім, несвоєчасним і проводиться лише за фактом звернення хворого. Так, алергічний риніт своєчасно діагностується лише у 5 хворих із 100, а діагноз бронхіальної астми своєчасно встановлюється лише у 10 відсотках випадків. Сільське населення, внаслідок віддаленості спеціалізованих кабінетів, які зосереджені в обласних центрах, практично не отримує алергологічної допомоги. Фактично відсутній механізм раннього виявлення алергічних проявів та правильного скерування пацієнтів для подальшого обстеження і лікування. Виявленим у стадії розвиненого перебігу захворювання хворим уже неможливо застосувати найбільш ефективні та дешеві методи специфічного лікування (елімінаційну та специфічну

імунотерапію). Зростає проблема алергічних реакцій на лікарські препарати, перелік яких щороку помножується.

Найбільш поширеною на сьогодні технологією лікування сезонного і цілорічного алергічного риніту є фармакотерапія, яка застосовується за ступінчастою схемою. Поряд з перевагами такої технології, їй притаманні істотні вади: необхідність постійного, по суті, позитивного лікування та відносно висока вартість. Остання обставина є особливо вагомою для громадян України, яка не має страхової медицини. У зв'язку з цим нашу увагу було сконцентровано на проблемі алерген-специфічної імунотерапії алергічних захворювань органів дихання.

Згідно офіційного документа ВООЗ (*WHO Position Paper. Allergen immunotherapy: therapeutic vaccines for allergic diseases*), специфічна імунотерапія – це «єдиний метод, який може вплинути на природний хід розвитку алергічного захворювання». Специфічна імунотерапія має принципові переваги над медикаментозними методами лікування алергічних захворювань верхніх дихальних шляхів, оскільки дозволяє отримати тривалу ремісію, повну відсутність симптомів хвороби у пацієнтів, запобігає переходу більш легких клінічних проявів у тяжкі форми хвороби, зберігає працездатність пацієнта, а також зменшує потребу в фармакологічних препаратах, підвищуючи якість життя хворих. На відміну від фармакотерапії, ефект від СІТ зберігається декілька років після завершення курсу лікування. СІТ діє не на симптоми алергії, а змінює характер реагування організму на алерген, втручається в патогенез захворювання і тому впливає на всі ланки патогенезу патологічного процесу.

Сучасне удосконалення найважливішого методу лікування АР направлено, з одного боку, на зниження здатності викликати алергічні реакції, а з іншого – на збереження та посилення імуногенних властивостей, що досягається використанням інноваційних препаратів алергенів, а також альтернативних шляхів їх введення. Саме сублінгвальна (пероральна) імуноterapia становить найбільший інтерес завдяки високому рівню безпеки. Така модифікація специфічної імуноterapiї підвищує доступність використання її в амбулаторних умовах. Крім того, у порівнянні з підшкірною специфічною імуноterapiєю сублінгвальна (пероральна) СІТ має більш швидкий ефект, безпечніший профіль, а ефективність сублінгвального шляху призначення імуноterapiї пилковими та кліщовими алергенами при алергічних захворюваннях іноді навіть перевищує ін'єкційний.

Мета роботи – забезпечення ефективності, безпечності та доступності діагностики і лікування алергічних захворювань органів дихання на основі розробки та широкого застосування специфічної імуноterapiї з використанням вітчизняних ін'єкційних та пероральних препаратів алергенів.

Наукова новизна

У роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення актуальної наукової проблеми – підвищення ефективності лікування хворих на алергічні захворювання органів дихання на підставі експериментального обґрунтування та застосування пероральних та ін'єкційних способів специфічної імуноterapiї створеними вітчизняними алергенами.

Розроблено спосіб моделювання алергії негайного типу на моноалерген в органах дихання експериментальних тварин, а також створено експериментальну модель поєднаної сенсibiliзації до пилоквих і побутових алергенів. Використовуючи розроблені моделі, визначено локальні і системні реакції гіперчутливості негайного і уповільненого типів під впливом дії одного або декількох антигенів різної природи та доведено можливість та ефективність пероральної та ін'єкційної специфічної імунотерапії.

Створено вітчизняні парентеральні і пероральні форми неінфекційних алергенів для проведення специфічної імунотерапії у хворих з алергічними захворюваннями органів дихання.

Розроблено пероральні алергени у вигляді цукрових драже, створених шляхом холодної барабанної накатки, які дуже повільно розсмоктуються у порожнині рота і тому введений до їх складу алерген має змогу тривало контактувати з дендритними клітинами лімфоглоткового кільця.

На підставі проведених експериментальних та клінічних досліджень вперше розроблено методики проведення специфічної імунотерапії у хворих на алергічні захворювання органів дихання парентеральним і пероральним способами та обґрунтовано тривалість проведення специфічної імунотерапії.

Створено можливість етіологічної діагностики алергічних захворювань в умовах лікарської амбулаторії або дільничної лікарні за рахунок появи вітчизняних наборів для скринінгу алергічних захворювань у вигляді компакт-

ланцетів оригінальної конструкції з введеними до їх ковпачку мікстів алергенів.

Вперше у світі було створено набори для раннього виявлення і попередження медикаментозної алергії, які можна застосовувати на будь-якому рівні медичних закладів (від фельдшерсько-акушерського пункту до багатопрофільної лікарні).

Короткий зміст роботи

Для визначення можливості зниження рівня реактивів в трахеї та сироватці крові при проведенні десенсибілізації пероральним або парентеральним методом в експерименті на піддослідних тваринах використовували принципи специфічної імунотерапії – введення алергену в зростаючій дозі. Суміш алергенів при цьому вводили двома способами – перорально або парентерально (підшкірно). Вміст специфічних IgE-антитіл визначали у водно-сольових екстрактах з тканин трахеї та сироватці крові контрольних та піддослідних тварин після проведення сенсибілізації до кожного алергену окремо.

Експериментальна специфічна імунотерапія, проведена на розробленій моделі алергічної реакції в органах дихання сумішшю алергенів, показала, що після проведення СІТ як підшкірним введенням алергенів, так і при пероральному їх надходженні, має місце виражений ефект десенсибілізації у вигляді зниження концентрації IgE-антитіл, при цьому пероральне застосування алергенів для десенсибілізації за показниками рівня реактивів в сироватці крові є більш ефективним, ніж їх підшкірне введення.

На основі наведених вище фундаментальних досліджень створено і апробовано понад 180 найменувань

інноваційних препаратів діагностичних і лікувальних алергенів:

- побутових: алергени із домашнього пилу, збагаченого кліщами *Dermatophagoides pteronyssinus*, *Dermatophagoides farinae*, *Acarus siro*;

- епідермальних: алерген із шерсті кішки, собаки, вівці, кролика, морської свинки, алерген із волосся людини, алерген із лупи коня;

- понад 40 видів пилкових алергенів з пилку дерев, лугових трав та бур'янів;

- понад 60 видів препаратів харчових алергенів;

- інсектних: алергени таргана, жалючого апарата оси, жалючого апарата бджоли;

- грибкових: *Alternaria alternata*, *Aspergillus mixt*, *Botrytis cinerea*, *Cladosporium*, *Monilia sitophila*, *Penicillium*.

Серед створених інноваційних препаратів є такі, що не мають прямих аналогів у світі:

- набір для скринінгу алергічних захворювань у вигляді компакт-ланцетів оригінальної конструкції (2-х видів з 1 і 5-ма голками) з введеними до їх ковпачку мікстів алергенів, за рахунок застосування цього набору створено можливість етіологічної діагностики алергічних захворювань в умовах лікарської амбулаторії або дільничної лікарні;

- набір для шкірної діагностики медикаментозної алергії;

- алергени для СІТ побутові та пилкові, введені до складу цукрових драже.

Суто вітчизняним напрацюванням є розробка пероральних алергенів у вигляді цукрових драже, створених шляхом холодної барабанної накатки (на відміну від водно-глицеринових закордонних), які дуже повільно

розсмоктовуються у порожнині рота і тому введений до їх складу алерген має змогу тривало контактувати з дендритними клітинами лімфоглоткового кільця.

Розроблені алергени, зареєстровані в Україні, є водно-сольовими екстрактами пилу та пилку рослин. Діючою речовиною алергенів є білок, який у сенсibilізованих до нього осіб шляхом взаємодії з антитілами може викликати алергічні реакції. Кількість білку вимірюється в одиницях білкового азоту – PNU. Вміст білку у алергенах, що випускаються, складає 10000 PNU. Випускають алергени у вигляді комплекту, що складається з одного флакона алергену 5 мл, 1 флакона тест-контрольної рідини 5 мл, 5 флаконів розчинної рідини по 4,5 мл у кожному. Такі розчини алергенів використовуються для проведення

шкірних прик-тестів у діагностиці і лікуванні хворих на алергічні захворювання верхніх дихальних шляхів.

Вітчизняні алергени виробляються з сировини, отриманої в різних регіонах України, і тому є високоспецифічними, а їх вартість в 3-5 разів нижча за закордонні.

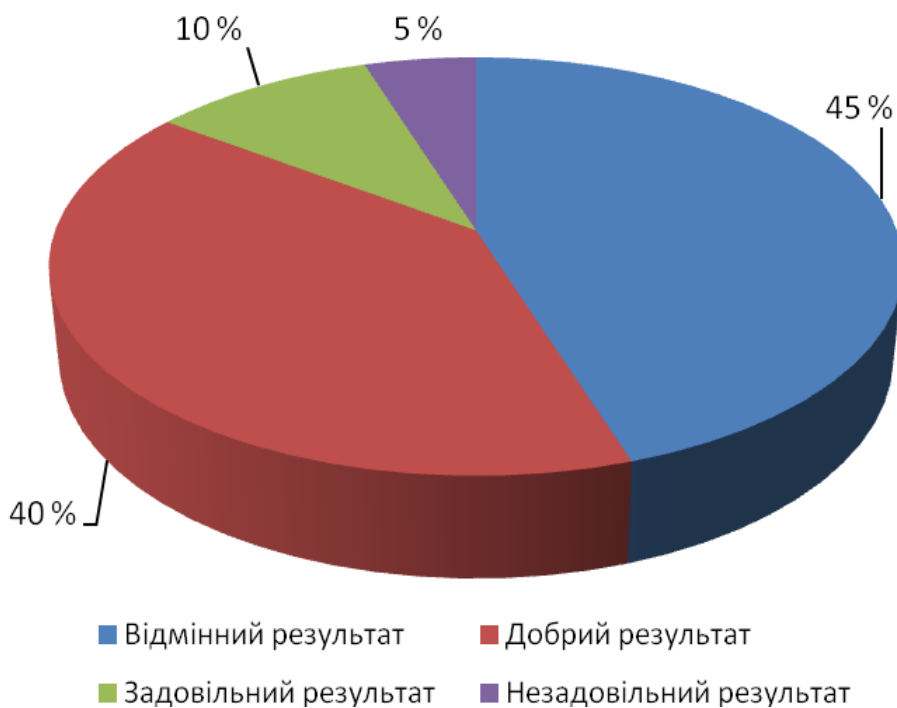
На підставі проведених експериментальних досліджень та отриманих клінічних даних розроблено методики лікування хворих на цілорічний та сезонний алергічний риніт. При алергічному риніті з поєднаною сенсibiliзацією до побутових та пилкових алергенів вперше розроблено метод послідовного застосування побутових та пилкових алергенів в ін'єкційній або пероральній формі за визначеними схемами та обґрунтовано тривалість СІТ, яка, за показниками клініко-функціональної ефективності і комплексної оцінки стану імунної системи, складає 3 роки. Застосування розроблених схем перорального введення алергенів дало можливість проводити лікування пацієнтів в умовах периферії під дистанційним епізодичним контролем лікаря.

Для встановлення ефективності розроблених схем було проведено лікування хворих на різні форми алергічного риніту – сезонний, цілорічний, алергічний риніт з поєднаною сенсibiliзацією до побутових та пилкових алергенів. Результати цих досліджень узагальнено в понад 10 кандидатських та 3 докторських дисертаціях.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, 1997), ефективність СІТ при алергічних захворюваннях органів дихання коливається в межах 70–75%. Результати роботи показали, що ефективність СІТ в

Україні є вищою. Дані проведених досліджень, а також аналіз звітів алергологів України показали, що за останні 5 років ефективність застосування специфічної імунотерапії для лікування хворих на алергічні захворювання верхніх дихальних шляхів за допомогою створених вітчизняних алергенів за розробленими авторами методиками сягає понад 90%. Частота маловиражених побічних реакцій коливається в межах 1–5%.

Результати ретроспективного аналізу ефективності лікування у хворих на алергічні захворювання органів дихання після 3-річного курсу специфічної імунотерапії

Розроблені методи ін'єкційної та пероральної (за допомогою драже алергенів) специфічної імунотерапії пилковими та побутовими алергенами дозволяють зробити надання допомоги хворим на алергічні захворювання органів дихання доступною в будь-якому регіоні і на будь-якому рівні надання медичної допомоги та охопити лікуванням максимальну кількість пацієнтів.

Клінічний та економічний аналіз ефективності різних видів терапії хворих на алергічні захворювання органів дихання показав суттєві переваги проведення алерген-специфічної імунотерапії над фармакотерапією як за загальною вартістю застосованої схеми лікування, так і за показниками співвідношення «витрати / ефективність».

При запровадженні розроблених інноваційних технологій вартість діагностики і лікування алергічних захворювань органів дихання знижується в 3–5 разів порівняно з закордонними аналогами.

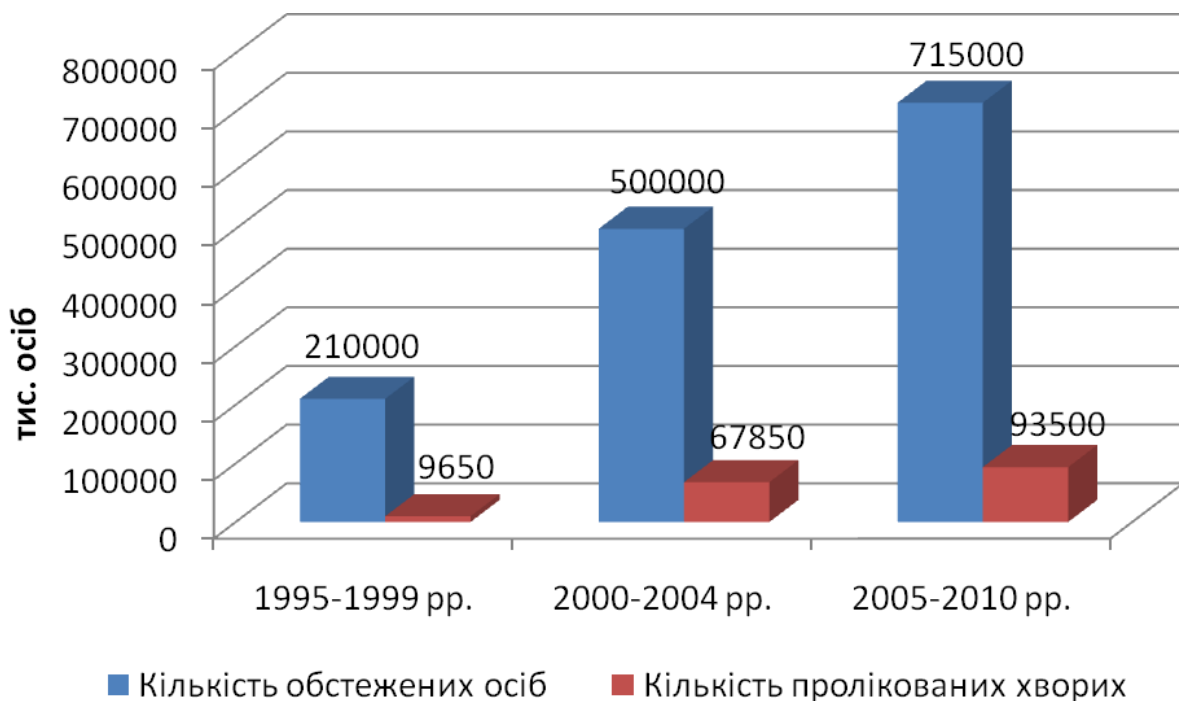
У 1995-2010 рр. проведено вивчення стану виявлення алергічних захворювань в Україні і встановлено, що тільки у 8–10% осіб ці захворювання виявляються своєчасно. Динамічне дослідження поширеності алергічних захворювань в Україні, яким було охоплено понад 100 тис. осіб, показало, що за 10 років (1981–1991 рр.) поширеність АЗ зросла з 6,03% до 9,28%, а в 2010 р. склала 25%.

Запроваджено численні технології виявлення та лікування алергенами цілорічного та сезонного алергічного риніту, бронхіальної астми, інсектної алергії серед алергологів, отоларингологів, лікарів загального фаху, стоматологів (методики скринінгу АЗ, діагностики медикаментозної алергії), що значно покращило раннє виявлення алергічних захворювань, тим самим створивши можливість для проведення специфічної імунотерапії алергенами.

Завдяки цьому і іншим заходам, застосування алергенів в Україні як для діагностики, так і для лікування алергічних захворювань зросло у 28 разів. Якщо у 1995 році вітчизняними алергенами обстежувалося близько 10 тис. і

лікувалося лише 150 хворих, то в 2010 році було обстежено 105 тис. і проліковано 20 тис. хворих на алергічні захворювання органів дихання. Отже, можна стверджувати, що за збігли роки в Україні за допомогою вітчизняних алергенів було обстежено близько 1,5 млн людей, а проліковано – близько 170 тис. хворих. В Україні немає жодного регіону, де б різною інтенсивністю не застосовувалися діагностичні і лікувальні алергени виробництва України.

Зростання кількості обстежених вітчизняними алергенами осіб та пролікованих хворих на алергічні захворювання органів дихання методом специфічної імунотерапії

На підставі проведених численних наукових досліджень розроблено та впроваджено в практику протоколи надання медичної допомоги хворим на алергічний риніт,

анафілактичний шок, інсектну алергію, кропив'янку та набряк Квінке, медикаментозну алергію, поліноз.

Результати багаторічних досліджень лягли в основу численних публікацій, в т.ч. 6 монографій, 2 навчальних посібників, 5 методичних рекомендацій, 28 патентів.

Алергени застосовуються в навчальному процесі на всіх кафедрах і курсах клінічної імунології та алергології, кафедрах оториноларингології медичних ВНЗ України і на 2 кафедрах удосконалення лікарів-алергологів (терапевтичного і педіатричного профілю) НМАПО ім. П.Л. Шупика.

Висновки

За допомогою створених вітчизняних високоспецифічних алергенів розроблено ефективні, безпечні та доступні методи діагностики та лікування алергічних захворювань органів дихання. Створення інноваційних технологій діагностики і лікування алергічних захворювань в Україні дозволило досягти пріоритету в багатьох напрямках, зокрема:

- в умовах експерименту доведено можливість і ефективність парентеральної і пероральної СІТ;

- створено можливість етіологічної діагностики алергічних захворювань в умовах лікарської амбулаторії або дільничної лікарні за рахунок появи вітчизняних наборів для скринінгу алергічних захворювань;

- вперше у світі створено набори для раннього виявлення і попередження медикаментозної алергії, які можна застосовувати на будь-якому рівні медичних закладів (розроблено технологію, підготовлено понад 500 лікарів загальної практики та понад 800 стоматологів з цих питань у 15 регіонах України);

- вперше у світі створено технології пероральної специфічної імунотерапії за допомогою алергенів у вигляді цукрових драже (комплекс мікстів побутових і 2 комплексу пилкових мікстів) для лікування алергічного риніту і бронхіальної астми. Препарати є високобезпечними, економічними, естетичними, зручними для хворих і завдяки цьому досягається високий комплаєнс між лікарем і хворим, велика прихильність до лікування;

- вперше у світі створено і клінічно апробовано технологію специфічної імунотерапії мікст-алергенами у вигляді водно-полімерних плівок для алерген-специфічної імунотерапії (СІТ) алергічного риніту;

- вперше розроблено різні методики парентеральної і пероральної СІТ алергічного риніту при поєднаній сенсibiliзації (побутовій і пилковій);

- на основі клінічного та економічного аналізу ефективності різних видів терапії хворих на алергічні захворювання органів дихання показано суттєві переваги проведення алерген-специфічної імунотерапії над фармакотерапією як за загальною вартістю застосованої схеми лікування, так і за показниками співвідношення «витрати / ефективність».

Наукові праці Б.М. Пухлика

1974

1. **Пухлик Б. М.** Про визначення активності туберкульозного процесу у дітей в умовах санаторних шкіл-інтернатів / Б. М. Пухлик // Педіатрія, акушерство і гінекологія. – 1974. – № 1. – С. 27-28.

1975

2. **Березовський Б. А.** Про критерії ефективності перебування дітей і підлітків у спеціалізованих школах-інтернатах / Б. А. Березовський, Б. М. Пухлик // Педіатрія, акушерство і гінекологія. – 1975. – № 6. – С. 23-24.

1976

3. **Пухлик Б. М.** Применение некоторых проб для определения активности туберкулезного процесса у детей, находящихся в санаторных школах-интернатах / Б. М. Пухлик // Педіатрія. – 1976. – № 4. – С. 76.

4. **Пухлик Б. М.** О совершенствовании работы по диагностике туберкулеза у детей в санаторных школах-интернатах Б. М. Пухлик // Совместное заседание Ученого совета и Совета молодых ученых Винницкого медицинского института. – Винница, 1976. – С. 38.

1977

5. **Березовский Б. А.** Опыт диагностической работы в школе-интернате санаторного типа для детей с малыми и затихающими формами туберкулеза / Б. А. Березовский, Б. М. Пухлик // Туберкулез : респ. межвед. сб. – К., 1977. – Вып. 9. – С. 10-15.

6. **Отбор** детей и подростков в специализированные санаторные школы-интернаты противотуберкулезного профиля и определения эффективности пребывания в них : метод. рек. / сост.: Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский. – Винница, 1977. – 24 с.

7. **Пухлик Б. М.** Отдаленные результаты пребывания детей и подростков в санаторных школах-интернатах противотуберкулезного профиля / Б. М. Пухлик // Материалы к заседанию Совета ректоров Винницкого вузовского центра. – Винница, 1977. – С. 10-13.

1979

8. **Пухлик Б. М.** К вопросу о побочном действии противотуберкулезных препаратов / Б. М. Пухлик // Иммунологическая реактивность в патологии. – К. ; Винница, 1979. – С. 250-251.

1980

9. **Побочное** действие химиопрепаратов в клинике туберкулеза / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей, Н. И. Ладаняк, Е. Н. Тимощук // Областная научно-техническая конференция молодых ученых : тез. докл. – Винница, 1980. – С. 65.

10. **Пухлик Б. М.** Некоторые генетические предпосылки к развитию аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик, Б. Ф. Гохштейн // Антропогенетика, антропология и спорт : материалы 2-го Всесоюзного симп., (Винница, 18-20 нояб. 1980 г.). – Винница, 1980. – Т. 2. – С. 382-383.

1981

11. **Березовський Б. А.** Школи санаторного типу для дітей і підлітків, хворих на туберкульоз / Б. А. Березовський, Б. М. Пухлик. – К. : Здоров'я, 1981. – 48 с. – (Бібліотека передового досвіду).

12. **Пухлик Б. М.** Иммуногенетические аспекты лекарственной непереносимости / Б. М. Пухлик, З. Б. Березовская, Ю. М. Мостовой // Актуальные вопросы фармакологии и токсикологии : тез. докл. IV съезда фармакологов УССР. – Тернополь, 1981. – С. 17.

13. **Пухлик Б. М.** О распространенности аллергических заболеваний среди здорового населения и больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, Б. Ф. Гофштейн // 7-й съезд фтизиатров УССР, (Винница, 8-10 сент. 1981 г.) : тез. докл. – К. ; Винница, 1981. – С. 264-265.
14. **Пухлик Б. М.** Переносимость лекарственных препаратов больными туберкулезом за последнее десятилетие / Б. М. Пухлик // 7-й съезд фтизиатров УССР, (Винница, 8-10 сент. 1981 г.) : тез. докл. – К. ; Винница, 1981. – С. 194-195.
15. **Пухлик Б. М.** Распространенность аллергических реакций среди медработников и студентов мединститутов / Б. М. Пухлик, Г. Е. Аронов, Б. Ф. Гохштейн // Актуальные вопросы иммунологии : тез. докл. Всесоюзной конф., (Алма-Ата, 17-19 нояб. 1981 г.). – М., 1981. – Т. 2. – С. 92-93.

1982

16. **Аллергическая** патология у спортсменов и эксспортсменов / Б. М. Пухлик, Б. И. Коган, Ю. С. Антипов, Л. А. Циркун // Критерии анатомо-антропологического критерия в спорте : тез. докл. Всесоюзной конф. – М., 1982. – С. 77-78.
17. **Изменения** заболеваемости туберкулезом между тремя последними переписями населения / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Ж. А. Безносова [и др.] // Врачебное дело. – 1982. – № 8. – С. 78-80.
18. **О чувствительности** к туберкулину и динитрохлорбензолу / Б. М. Пухлик, Т. В. Гандзейчук, Г. И. Лищановская, Н. А. Степанчук // Проблемы туберкулеза. – 1982. – № 3. – С. 77-78.
19. **Пухлик Б. М.** Витаминные препараты как источник лекарственной аллергии при лечении больных туберкулезом легких / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей // Гормоны и витамины в клинике : тез. докл. V обл. науч.-практ. конф., (Винница, 23 мая 1982 г.). – Винница, 1982. – С. 22.

20. **Пухлик Б. М.** Выявление и профилактика аллергозов у больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Л. В. Михей // Проблемы туберкулеза – 1982. – № 9. – С. 10-12.
21. **Пухлик Б. М.** О распространенности некоторых заболеваний органов дыхания / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Л. В. Михей // Врачебное дело. – 1982. – № 9. – С. 124-125.
22. **Пухлик Б. М.** Эндокринная патология и аллергозы / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей, Ю. М. Мостовой // Актуальные вопросы экспериментальной и клинической эндокринологии : тез. докл. III съезда эндокринологов УССР. – К. ; Винница, 1982. – С. 258-259.
23. **Распространенность** аллергической симптоматики среди населения / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Б. Ф. Гохштейн [и др.] // Иммунология и аллергия. Вып. 16. – К. : Здоров'я, 1982. – С. 44-47.

1983

24. **Возможности** метода иммунотермистографии в регистрации иммунологической реактивности при туберкулезе / Л. В. Михей, Б. Ф. Гохштейн, Б. М. Пухлик [и др.] // Актуальные проблемы аллергологии и иммунологии : тез. докл. конф. аллергологов и иммунологов республик Средней Азии и Казахстана. – Душанбе, 1983. – С. 269-270.
25. **Клинико-иммунологические** наблюдения за эффективностью применения полибиолина при заболеваниях легких / Ю. М. Мостовой, Б. М. Пухлик, В. Л. Мацера, В. Г. Якушев // Коррекция нарушений иммунологической реактивности : тез. докл. V Респ. конф. по аллергологии. – К., 1983. – С. 148-149.
26. **Мостовой Ю. М.** Осложнения лекарственной терапии в клинике туберкулеза легких / Ю. М. Мостовой, Б. М. Пухлик, Б. Ф. Гохштейн // Туберкулез : межвед. респ. сб. – К., 1983. – Вып. 15. – С. 37-39.

27. **Мостовой Ю. М.** Прогнозирование течения туберкулезного процесса на основании генетических признаков : информ. письмо. Вып. 51 «Туберкулез и патология органов дыхания» / Ю. М. Мостовой, Б. М. Пухлик, Л. В. Михей. – К., 1983. – 3 с.
28. **О некоторых факторах**, влияющих на частоту аллергических заболеваний у больных туберкулезом / Б. А. Березовский, Л. В. Михей, Б. М. Пухлик, Ю. М. Мостовой // *Врачебное дело.* – 1983. – № 12. – С. 67-69.
29. **Пухлик Б. М.** Генетические маркеры крови как информирующие факторы иммунологического статуса больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Ю. М. Мостовой // *Иммунология и иммуногенетика туберкулеза.* – М., 1983. – С. 39-42.
30. **Пухлик Б. М.** Взаимосвязь между туберкулезом и аллергическими заболеваниями / Б. М. Пухлик // *Проблемы туберкулеза.* – 1983. – № 11. – С. 29-32.
31. **Пухлик Б. М.** Иммунотерапия больных туберкулезом с сопутствующими аллергическими заболеваниями / Б. М. Пухлик // *Актуальные проблемы аллергологии и иммунологии : тез. докл. конф. аллергологов и иммунологов республик Средней Азии и Казахстана.* – Душанбе, 1983. – С. 314-315.
32. **Пухлик Б. М.** Остаточные посттуберкулезные изменения в легких и аллергическая патология / Б. М. Пухлик, В. И. Рудык, Л. П. Чепелюк // *Актуальные вопросы фтизиопульмонологии : тез. докл. Респ. конф., (Киев, 29-31 марта 1983 г.).* – К., 1983. – С. 76.
33. **Пухлик Б. М.** Роль наследственности и внешней среды в возникновении аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Л. В. Михей // *Клиническая медицина.* – 1983. – № 9. – С. 108-111.

34. **Пухлик Б. М.** Роль производственной среды в возникновении аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик // Гигиена и санитария. – 1983. – № 2. – С. 82-83.
35. **Пухлик Б. М.** Роль спадковості і середовища у формуванні відповіді на введення вакцини БЦЖ і туберкуліну / Б. М. Пухлик // Педіатрія, акушерство і гінекологія. – 1983. – № 5. – С. 30.
36. **Рудык В. И.** Остаточные посттуберкулезные изменения в легких и аллергическая патология / В. И. Рудык, Б. М. Пухлик, Л. П. Чепелюк // Актуальные вопросы фтизиопульмонологии : тез. докл. Респ. конф. – К., 1983. – С. 76.
37. **Специфическое** и неспецифическое лечение больных туберкулезом с сопутствующими аллергическими заболеваниями / Б. М. Пухлик, Ю. М. Мостовой, Л. В. Михей, В. Л. Мацера // Коррекция нарушений иммунологической реактивности : тез. докл. V Респ. конф. по аллергологии. – К., 1983. – С. 180.

1984

38. **Березовский Б. А.** Особенности бронхиальной астмы как одного из ведущих проявлений ХНЗЛ у больных туберкулезом / Б. А. Березовский, Л. В. Михей, Б. М. Пухлик // Лечение и реабилитация больных неспецифическими заболеваниями легких и бронхиальной астмой. – Кисловодск, 1984. – С. 152-153.
39. **Диагностика**, лечение и профилактика сопутствующих аллергических заболеваний у больных туберкулезом : метод. рек. / Винниц. мед. ин-т им. Н.И. Пирогова ; сост. Б. М. Пухлик [и др.]. – Винница, 1984. – 28 с.
40. **Динамика** заболеваемости туберкулезом сельского населения Винницкой области / Б. А. Березовский, В. В. Марчак, Ю. М. Мостовой, Б. М. Пухлик // Сборник трудов ЦНИИ туберкулеза. – М., 1984. – Т. 39. – С. 20-23.

41. **Прогнозирование** развития аллергических заболеваний у больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, Б. А. Березовский, Л. В. Михей, Ю. М. Мостовой // Иммунология и аллергия : респ. межвед. сб. – К. : Здоров'я, 1984. – Вып. 18. – С. 57-60.
42. **Пухлик Б. М.** Аллергологические и генетические методы во фтизиатрии / Б. М. Пухлик, Ю. М. Мостовой, Л. В. Михей. – К. : Здоров'я, 1984. – 48 с. – (Библиотека передового опыта).
43. **Пухлик Б. М.** Диагностика и лечение бронхиальной астмы у больных туберкулезом легких / Б. М. Пухлик // Туберкулез : респ. межвед. сб. – К. : Здоров'я, 1984. – Вып. 16. – С. 67-70.
44. **Пухлик Б. М.** Использование генетических маркеров в качестве прогностических критериев лекарственной аллергии / Б. М. Пухлик, Ю. М. Мостовой // Близнецовый метод в биологии, медицине, спорте : тез. докл. III Всесоюзн. симп. – Винница, 1984. – С. 82-83.
45. **Пухлик Б. М.** О критериях эффективности оздоровления детей и подростков с малыми и затухающими формами туберкулеза в специализированных санаторных школах-интернатах / Б. М. Пухлик // Функциональная диагностика в стоматологии. – М., 1984. – С. 65-66.
46. **Пухлик Б. М.** О соотносительной роли наследственности и среды в возникновении аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик // Близнецовый метод в биологии, медицине, спорте : тез. докл. III Всесоюзн. симп. – Винница, 1984. – С. 97-99.
47. **Пухлик Б. М.** Особенности аллергических заболеваний у больных туберкулезом / Б. М. Пухлик // Клиническая медицина. – 1984. – № 2. – С. 37-40.
48. **Пухлик Б. М.** Принципы профилактики аллергических заболеваний у больных туберкулезом и оптимизация лечения больных с подобным сочетанием : [рукопись деп. во ВНИИМИ № 8779-84] / Б. М. Пухлик // МРЖ. – 1985. – № 4. – Реф. 780.

49. **Савранский Ф. З.** Чувствительность слизистой десны к электрическому току при заболевании тканей пародонта / Ф. З. Савранский, Б. М. Пухлик, В. В. Онышко // Функциональная диагностика в стоматологии. – М., 1984. – С. 65-66.

1985

50. **Методические** указания для самостоятельной внеаудиторной подготовки студентов / Б. А. Березовский, Л. В. Михей, Б. М. Пухлик [и др.]. – Винница, 1985. – 50 с.

51. **Пухлик Б. М.** Биофизические методы в регистрации аллергических реакций / Б. М. Пухлик // Профилактика, унифицированные методы диагностики аллергических заболеваний у детей : тез. докл. респ. научн. конф. – Ташкент, 1985. – С. 81-82.

52. **Пухлик Б. М.** Наследственность и окружающая среда в возникновении аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик // Окружающая среда и здоровье населения. – Самарканд, 1985. – С. 44.

53. **Пухлик Б. М.** Чувствительность слизистой десны к электрическому току при заболеваниях тканей пародонта / Б. М. Пухлик, Ф. З. Савранский // Сборник трудов ЦНИИ туберкулеза. – М., 1985. – Т. 14. – С. 65-66.

54. **Рецидив** туберкулеза легких и аллергические заболевания / Б. А. Березовский, Б. М. Пухлик, Р. Ю. Салобай, М. Н. Давидюк // Туберкулез : респ. межвед. сб. – К., 1985. – Вып. 17. – С. 3-4.

1986

55. **Березовский Б. А.** Биофизические методы исследования в дифференциальной диагностике заболеваний легких и плевры / Б. А. Березовский, С. В. Зайков, Б. М. Пухлик // X Всесоюзн. съезд фтизиатров : тез. докл. – М., 1986. – С. 84-85.

56. **Гиперчувствительные** состояния как одна из причин реактивации туберкулеза легких / Б. А. Березовский, Б. М.

Пухлик, Р. Ю. Салобай [и др.] // Иммунология и аллергия. – К., 1986. – Вып. 20. – С. 23-25.

57. **Зайков С. В.** Применение метода иммунотермистографии для определения гиперчувствительности замедленного типа / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик // IV объединенная науч. медико-техническая конф. : тез. докл. – Винница, 1986. – С. 60-61.

58. **Проверка** гипотезы мультифакториального типа наследования предрасположенности к туберкулезу легких / Б. А. Березовский, Ю. М. Мостовой, Б. М. Пухлик, Л. В. Михей // Проблемы туберкулеза. – 1986. – № 2. – С. 22-24.

59. **Пухлик Б. М.** Гиперчувствительность немедленного и замедленного типа у больных туберкулезным экссудативным плевритом / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Проблемы туберкулеза. – 1986. – № 7. – С. 20-22.

60. **Пухлик Б. М.** Иммунологические и биофизические параллели при определении специфической реактивности больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей, С. В. Зайков // Проблемы туберкулеза. – 1986. – № 6. – С. 33-35.

61. **Пухлик Б. М.** Особенности течения туберкулеза легких у лиц с сопутствующими аллергическими заболеваниями / Б. М. Пухлик // Туберкулез : респ. межмед. сб. – К., 1986. – Вып. 18. – С. 91-93.

1987

62. **Березовский Б. А.** Об определении этиологии экссудативного плеврита / Б. А. Березовский, Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Врачебное дело. – 1987. – № 5. – С. 91-92.

63. **Зайков С. В.** Определение этиологии экссудативного плеврита с помощью биофизических методов исследования : информ. письмо МЗ УССР. Вып. 8 «Фтизиатрия и пульмонология» / С. В. Зайков, Б. А. Березовский, Б. М. Пухлик. – К., 1987. – 3 с.

64. **Изучение** клинико-генетических характеристик при заболеваниях органов дыхания / Ю. М. Мостовой, Б. И. Коган, Б. М. Пухлик [и др.] // Проблемы туберкулеза. – 1987. – № 3. – С. 31-34.
65. **Иммунопатологическое** влияние некоторых пестицидов / М. С. Пушкарь, Б. М. Пухлик, В. О. Беньяминов [и др.] // V объединенная науч. медико-техническая конф. – Винница, 1987. – С. 68.
66. **Михей Л. В.** Применение стандартной жидкости для разведения в иммунотермистографии / Л. В. Михей, Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // XIV обл. науч. конф. изобретателей и рационализаторов : тез. докл. – Винница, 1987. – С. 41-42.
67. **Пухлик Б. М.** Использование мультиметра типа ВР-II для регистрации скорости протекания иммунологических реакций / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей, С. В. Зайков // XIV обл. науч. конф. изобретателей и рационализаторов : тез. докл. – Винница, 1987. – С. 51.
68. **Пухлик Б. М.** Метод иммунотермистографии в регистрации гиперчувствительных реакций замедленного типа / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, Л. В. Михей // Иммунология и аллергия. – К., 1987. – Вып. 21. – С. 38-39.
69. **Пухлик Б. М.** Сенсibilизация к инфекционным аллергенам у больных экссудативным плевритом / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // V объединенная науч. медико-техническая конф. – Винница, 1987. – С. 68-69.

1988

70. **Актуальные** вопросы изучения эпидемиологии аллергических заболеваний / А. В. Богова, Б. М. Пухлик, Е. М. Платков, И. М. Хожанова // Иммунология. – 1988. – № 1. – С. 84-85.

71. **Метод** хемиллюминометрии в диагностике истинных и ложных аллергических реакций / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, Л. В. Михей [и др.] // VI объединенная науч. медико-техническая конф. : тез. докл. – Винница, 1988. – С. 58-59.
72. **Применение** методов иммунотермистографии и хемиллюминометрии для регистрации гиперчувствительных реакций : метод. рекомендации / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.]. – Винница, 1988. – 12 с.
73. **Пухлик Б. М.** Аспекты лекарственной аллергии у больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей, С. В. Зайков // Туберкулез. – К., 1988. – Вып. 20. – С. 42-43.
74. **Пухлик Б. М.** Применение хемиллюминометрии в диагностике заболеваний легких / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Врачебное дело. – 1988. – № 2. – С. 57-58.

1989

75. **Зайков С. В.** Метод иммунотермистографии в диагностике аутоаллергических реакций / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик, В. В. Микуцкий // VII объединенная науч. медико-техническая конф. : тез. докл. – Винница, 1989. – С. 67-70.
76. **Березовский Б. А.** Хемиллюминометрия в дифференциальной диагностике экссудативных плевритов / Б. А. Березовский, Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Врачебное дело. – 1989. – № 7. – С. 60-61.
77. **Опыт** применения реакции иммунолейколиза в Виннице / Л. Т. Марцинковский, Б. М. Пухлик, И. В. Солодарь [и др.] // Детские инфекции : респ. межмед. сб. – К., 1989. – Вып. 19. – С. 13-15.
78. **Пухлик Б. М.** Лекарственная аллергия / Б. М. Пухлик. – К. : Здоров'я, 1989. – 94 с. – (Библиотека практического врача. Терапия).

79. **Случай** токсоплазмоза легких / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик, М. А. Мажбиц [и др.] // Проблемы туберкулеза. – 1989. – № 12. – С. 66-67.

1990

80. **Взаимосвязь** аллергии и заболеваний органов дыхания / Б. М. Пухлик, А. Ф. Пильганчук, А. И. Барциховский [и др.] // Врачебное дело. – 1990. – № 6. – С. 44-45.

81. **Иммунологические** методы диагностики в клинической практике / Б. М. Пухлик, О. Л. Бобело, Н. Я. Плужникова [и др.] // Советская медицина. – 1990. – № 9. – С. 115-118.

82. **Пухлик Б. М.** Диагностические возможности хемилюминометрии в пульмонологии и аллергологии / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Био-термо-хемилюминесценция : метод. указ. Всесоюзн. школы-семинара. – М. ; Суздаль, 1990. – Ч. 2. – С. 30.

83. **Пухлик Б. М.** Иммуно-аллергологические сдвиги как результат экологического неблагополучия / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // I Белорусский съезд иммунологов : тез. докл. и сообщений. – Минск, 1990. – С. 82-83.

84. **Пухлик Б. М.** Побочное действие лекарственных средств – актуальная проблема фтизиатрии / Б. М. Пухлик, Л. В. Михей, В. Мзайек // Туберкулез : респ. межвед. сб. – К., 1990. – Вып. 22. – С. 51-52.

85. **Пухлик Б. М.** Проблема лекарственной аллергии у больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, В. Мзайек, С. В. Зайков // Проблемы туберкулеза. – 1990. – № 11. – С. 29-31.

86. **Пухлик Б. М.** Туберкулез легких и аллергические заболевания / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // I Всесоюзн. конгресс по болезням органов дыхания : тез. докл. – К., 1990. – С. 211.

87. **Пухлик Б. М.** Частота аутоаллергических реакций у работников промышленных производств / Б. М. Пухлик, С. В.

Зайков // I Белорусский съезд иммунологов : тез. докл. и сообщений. – Минск, 1990. – С. 171.

88. **Сенсибилизация** к грибам рода Кандида у больных туберкулезом / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, И. В. Корицкая, С. А. Иванова // Врачебное дело. – 1990. – № 11. – С. 22-23.

1991

89. **Актуальные** вопросы диагностики и терапии неспецифических заболеваний легких у лиц, проживающих в зонах радиоэкологического контроля / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // 2 Всесоюзн. конгресс по болезням органов дыхания : тез. докл. – Челябинск, 1991. – С. 410.

90. **Биофизические** методы в дифференциальной диагностике заболеваний органов дыхания / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // 2 Всесоюзн. конгресс по болезням органов дыхания : тез. докл. – Челябинск, 1991. – С. 422.

91. **Влияние** производственной среды на частоту аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // IX объединенная научная медико-техн. конф. : тез. докл. – Винница, 1991. – С. 94-95.

92. **Зайков С. В.** Современная производственная среда как активный алергизирующий фактор / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик // Новости спортивной и медицинской антропологии : ежекв. научно-информ. сб. – М., 1991. – Вып. 1. – С. 72.

93. **Иммуногенное** воздействие ферментных веществ / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, А. А. Зайкова, В. Б. Пухлик // IX объединенная научная медико-техн. конф. : тез. докл. – Винница, 1991. – С. 68.

94. **Пухлик Б. М.** Клинико-иммунологические особенности лекарственной аллергии у больных туберкулезом легких / Б. М. Пухлик, В. Мзайек, С. В. Зайков // Проблемы туберкулеза. – 1991. – № 6. – С. 46-47.

95. **Пухлик Б. М.** Лекарственная аллергия у больных туберкулезом легких / Б. М. Пухлик, В. Мзайек, С. В. Зайков // *Врачебное дело.* – 1991. – № 4. – С. 76-78.
96. **Пухлик Б. М.** Лекарственная аллергия у больных туберкулезом легких / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, В. Мзайек // *Туберкулез : респ. межвед. сб.* – К., 1991. – Вып. 23. – С. 41-43.
97. **Роль** алергологических и иммунологических методов исследования в клинике заболеваний органов дыхания / Б. М. Пухлик, А. Ф. Пильганчук, С. В. Зайков, А. И. Барциховский // *Пульмонология.* – К., 1991. – Вып. 10. – С. 122-123.

1992

98. **Влияние** продуктов ферментного производства на иммунную систему человека / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик, Л. В. Михей [и др.] // *Гигиена и санитария.* – 1992. – № 11/12. – С. 44-45.
99. **Вплив** міжлокусної взаємодії HLA-агентів на рівень ризику виникнення алергічного риніту / Ю. М. Мостовий, Б. М. Пухлик, К. П. Дерепя, А. І. Барціховський // *X об'єднана наукова медико-технічна конф. : тез. доп.* – Вінниця, 1992. – С. 38-39.
100. **Зайков С. В.** Биофизические методы исследования в дифференциальной диагностике заболеваний легких и аллергий / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик, А. А. Зайкова // *XI съезд фтизиатров : сб. резюме.* – СПб., 1992. – С. 331.
101. **Зайков С. В.** Біофізичні методи в діагностиці гіперчутливих реакцій у осіб з неспецифічними захворюваннями легенів, що проживають у екологічно несприятливих районах / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик, Т. Д. Беліченко // *Захворювання органів дихання : тези доп.* – Вінниця, 1992. – С. 6-7.
102. **Применение** иммунотермистографии (ИТГ) для диагностики аллергического ринита / Б. М. Пухлик, А. И. Барциховский,

С. В. Зайков, В. Б. Русанова // Молодь та науково-технічний прогрес в охороні здоров'я : тези обл. наук.-практ. конф. – Вінниця, 1992. – С. 15.

103. **Пухлик Б. М.** Иммунологическая, аллергологическая диагностика и иммунокоррекция в практике врача : метод. указания / Б. М. Пухлик. – Винница : Иммунологический центр, 1992. – 119 с.
104. **Пухлик Б. М.** Метод иммунотермистографии в регистрации аутоаллергических реакций у больных туберкулезом и неспецифическими заболеваниями легких / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Туберкулез. – К. : Здоров'я, 1992. – Вып. 24. – С. 85-86.
105. **Пухлик Б. М.** Противотуберкулезный диспансер в оказании пульмонологической и аллергологической помощи лицам, проживающим в зоне радиоэкологического контроля / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Актуальные проблемы ликвидации медицинских последствий аварии на Чернобыльской АЭС : тез. докл. Укр. науч.-практ. конф. – К., 1992. – С. 189.
106. **Пухлик Б. М.** Розповсюдженість бронхіальної астми серед дорослого населення Вінницької області та екологія / Б. М. Пухлик, О. Б. Бондарчук, І. В. Корицька // Захворювання органів дихання : тези доп. – Вінниця, 1992. – С. 16-17.
107. **Туберкулез** и лекарственная аллергия / С. В. Зайков, Б. М. Пухлик [и др.] // XI съезд фтизиатров : сб. резюме. – СПб., 1992. – С. 52.

1993

108. **Горбатюк І. М.** Деякі шляхи вирішення проблем фтизіатричної служби / І. М. Горбатюк, Б. М. Пухлик // Укр. пульмонологічний журнал. – 1993. – № 1. – С. 23-24.
109. **Горбатюк І. М.** Нові напрями праці протитуберкульозних закладів у змінених соціально-економічних та екологічних

- умовах / І. М. Горбатюк, Б. М. Пухлик // І з'їзд фтизіатрів та пульмонологів України : тези доп. – Вінниця, 1993. – С. 15-16.
110. **Епідеміологічні** дослідження алергічних захворювань у Вінницькій області України / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [та ін.] // Проблемы радиационной эпидемиологии медицинских последствий аварии на ЧАЭС : материалы науч. конф. с междунар. участием. – К., 1993. – С. 223-227.
111. **Епідеміологічні** дослідження стану імунітету у мешканців зони посиленого радіоекологічного контролю / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [та ін.] // Проблемы радиационной эпидемиологии медицинских последствий аварии на ЧАЭС : материалы науч. конф. с междунар. участием. – К., 1993. – С. 135-139.
112. **Иммунотерапия** лиц со вторичными иммунодефицитными состояниями / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, О. Б. Бондарчук [и др.] // Актуальні проблеми клінічної фармакології : тези доп. І Укр. наук. конф. за участю країн СНД. – Вінниця, 1993. – С. 236-237.
113. **Пухлик Б. М.** Про розширення сфери діяльності протитуберкульозних закладів у сучасних умовах / Б. М. Пухлик // І з'їзд фтизіатрів та пульмонологів України : тези доп. – Вінниця, 1993. – С. 95-96.
114. **Розповсюдженість** алергічних захворювань (аналіз літературних та власних даних) / Б. М. Пухлик, О. Б. Бондарчук, І. В. Корицька [та ін.] // Український пульмонологічний журнал. – 1993. – № 1. – С. 11-15.
115. **Состояние** неспецифической реактивности у больных аллергическим ринитом / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // XI об'єднана наукова медико-технічна конф. : тези доп. – Вінниця ; Київ, 1993. – С. 64.
116. **Створення** імуно-алергологічної мережі – актуальне завдання сучасної медицини / Б. М. Пухлик, В. М. Чорний, В. О.

Миронюк [та ін.] // Український пульмонологічний журнал. – 1993. – № 2. – С. 10-12.

1994

117. **Иммунотерапия** лиц с неспецифическими заболеваниями органов дыхания / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // 4 Нац. конгресс по болезням органов дыхания : сб. резюме. – М., 1994. – С. 337.
118. **Метод** триболлюминометрии в диагностике заболеваний органов дыхания / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // 4 Нац. конгресс по болезням органов дыхания : сб. резюме. – М., 1994. – С. 652.
119. **Организация** иммунологического центра – актуальная и современная задача / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [и др.] // Иммунология. – 1994. – № 6. – С. 63-64.
120. **Пухлик Б. М.** Кафедра фтизіатрії з курсом клінічної імунології і алергології / Б. М. Пухлик // Вінницький державний медичний університет імені М. І. Пирогова: матеріали з історії університету / ред. В. М. Мороз. – Вінниця, 1994. – С. 99-103.
121. **Пухлик Б. М.** Клинические лекции по туберкулезу / Б. М. Пухлик. – Винница, 1994. – 80 с.
122. **Пухлик Б. М.** Стан імунітету у населення Вінницької області за даними клініко-епідеміологічних досліджень / Б. М. Пухлик // Вінницький державний медичний університет : матеріали з наукової роботи співробітників. – Вінниця, 1994. – С. 285-286.
123. **Радіоекологічний** стан Вінницької області, захворювання органів дихання та зміни імунітету населення / Б. М. Пухлик, О. П. Незгода, В. М. Гонько, О. Л. Бобело // Український пульмонологічний журнал. – 1994. – № 1. – С. 13-15.

1995

124. **Коваленко М.** Довідник з диференційної діагностики захворювань органів дихання / М. Коваленко, Б. Пухлик, В. Молотков. – К. : Основа, 1995. – 278 с.
125. **Пухлик Б. М.** Краткое руководство по пульмонологии : (для студентов медвузов, врачей-интернов) : учеб. пособие / Б. М. Пухлик. – Винница, 1995. – 61 с.
126. **Пухлик Б. М.** Можливості сучасної інтегративної антропології у вирішенні актуальних питань фтизіатрії, пульмонології, алергології та імунології / Б. М. Пухлик // Укр. пульмонологічний журнал. – 1995. – № 1. – С. 10-11.

1996

127. **Пухлик Б. М.** Клинические лекции по туберкулезу / Б. М. Пухлик. – Винница, 1996. – 178 с.
128. **Пухлик Б. М.** Лекарственная терапия / Б. М. Пухлик // Избранные лекции по терапии. – Винница, 1996. – 187 с.
129. **Пухлик Б. М.** Медико-соціальні аспекти ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС: підсумки десятирічної діяльності / Б. М. Пухлик, Д. Д. Буткалюк, С. В. Зайков // Чорнобиль – біль України : тези наук.-практ. конф. – Вінниця, 1996. – С. 142.
130. **Пухлик Б. М.** Методичні рекомендації з фтизіатрії для практичних занять / Б. М. Пухлик. – Вінниця, 1996. – 25 с.

1998

131. **Пухлик Б. М.** Вплив алергодилу на пербіг сполучення алергічного риніту / Б. М. Пухлик // II Укр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Актуальні проблеми клінічної фармакології», (Вінниця, 6-8 жовт. 1998 р.) : тези доп. / ред. А. Столярчук. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 1998. – С. 97.

132. **Пухлик Б. М.** Клиническая алергологія в Україні. Состояние и нерешенные проблемы / Б. М. Пухлик // Імунологія та алергологія. – 1998. – № 1. – С. 14-25.
133. **Пухлик Б. М.** Краткое пособие по фтизиатрии : для студ., интернов, врачей общей сети / Б. М. Пухлик. – Винница, 1998. – 55 с.

1999

134. **Драннік Г. М.** До учасників ІV науково-практичної конференції з актуальних питань клінічної імунології та алергології / Г. М. Драннік, Б. М. Пухлик // Імунологія та алергологія. – 1999. – № 3. – С. 2.
135. **Пухлик Б. М.** Аллергены Украины. Состояние дел, нерешенные проблемы и перспективы / Б. М. Пухлик, В. Б. Русанова // Імунологія та алергологія. – 1999. – № 3. – С. 3-9.
136. **Пухлик Б. М.** Епідемія туберкульозу в Україні – причини і шляхи її зупинення / Б. М. Пухлик // Ліки України. – 1999. – № 7/8. – С. 10-11.
137. **Пухлик Б. М.** Епідемія туберкульозу в Україні – причини і шляхи її зупинення / Б. М. Пухлик // Ліки України. – 1999. – № 9. – С. 10-12.
138. **Пухлик Б. М.** Медикаментозна алергія. Існуюча чи надумана проблема / Б. М. Пухлик // Ліки України. – 1999. – № 3. – С. 39-41.
139. **Пухлик Б. М.** Проблема химиорезистентного туберкулеза и возможности ее решения / Б. М. Пухлик // Проблемы туберкулеза. – 1999. – № 6. – С. 17-20.
140. **Пухлик Б. М.** Проблема химиорезистентного туберкулеза и возможности ее решения / Б. М. Пухлик // Український хіміотерапевтичний журнал. – 1999. – № 2. – С. 37-42.

141. **Русанова В. Б.** Технологія компакт-ланцетів-пріоритет України / В. Б. Русанова, Б. М. Пухлик // Ліки України. – 1999. – № 1. – С. 46-47.

2000

142. **Заболотний Д. І.** Алергічний риніт / Д. І. Заболотний, Б. М. Пухлик // Лікування та діагностика. – 2000. – № 3. – С. 20-25.

143. **Пухлик Б. М.** Специфічні методи діагностики і лікування хворих на алергічний риніт / Б. М. Пухлик, Д. І. Заболотний, В. Б. Русанова // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2000. – № 5. – С. 52-54.

2002

144. **Проведення активних акцій** – реальний шлях поліпшення виявлення алергічних захворювань в Україні / Б. М. Пухлик, Д. І. Заболотний, О. Б. Бондарчук, І. В. Корицька // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2002. – № 4. – С. 2-7.

145. **Пухлик Б. М.** Актуальные проблемы лекарственной аллергии / Б. М. Пухлик, Д. И. Заболотный // Лікування та діагностика. – 2002. – № 3. – С. 29-34.

146. **Пухлик Б. М.** Європейський вибір у лікуванні алергенних захворювань органів дихання / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, І. В. Гогунська // Астма та алергія. – 2002. – № 4. – С. 37-45.

147. **Пухлик Б. М.** Элементарная аллергология : [монографія] / Б. М. Пухлик. – Вінниця : Велес, 2002. – 148 с.

2004

148. **Пухлик Б. М.** Алергологія : навч. посіб. / Б. М. Пухлик. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 240 с.

149. **Пухлик Б. М.** Вітчизняні алергени України : (лекція) / Б. М. Пухлик, В. М. Гонько, І. В. Корицька // Biomedical and Biosocial Anthropology. – 2004. – № 3. – С. 96-99.

150. **Пухлик Б. М.** Лекции по фтизиатрии (тезисы) : для студентов 4 и 6 курсов мед. вузов / Б. М. Пухлик. – Винница, 2004. – 47 с.

2005

151. **Пухлик Б. М.** Аллергические конъюнктивиты. Актуальность проблемы для Украины / Б. М. Пухлик, Н. В. Левченко // Офтальмологический журнал. – 2005. – № 3. – С. 50-58.

152. **Пухлик Б. М.** Медикаментозна алергія – актуальна проблема фтизіатрії / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, Л. Г. Кулик // Вісник наукових досліджень. – 2005. – № 3. – С. 8-10.

2006

153. **Виявлення** контингентів ризику розвитку вторинних імунодефіцитних станів лікарями загальної практики : метод. рек. / Укр. центр НМІ та патентно-ліцензійної роботи ; Вінниц. НМУ ім. М.І. Пирогова ; уклад. О. Б. Бондарчук, Б. М. Пухлик. – К., 2006. – 33 с.

154. **Поляченко Ю. В.** Удосконалення алергологічної служби – невідкладна вимога сучасності / Ю. В. Поляченко, Р. О. Моїсеєнко, Б. М. Пухлик // Астма та алергія. – 2006. – № 1/2.

155. **Пухлик Б. М.** Аллергические заболевания с преимущественным поражением нижних дыхательных путей / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2006. – № 9. – С. 3-4.

156. **Пухлик Б. М.** Аллергический ринит / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2006. – № 20. – С. 66-67.

157. **Пухлик Б. М.** Лікарям загальної практики: діагностика алергічних захворювань / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2006. – № 1. – С. 85-88.

158. **Пухлик Б. М.** Парадокси новацій в алергології / Б. М. Пухлик // Астма та алергія. – 2006. – № 1/2.

159. **Пухлик Б. М.** Стан алергології в Україні / Б. М. Пухлик // Астма та алергія. – 2006. – № 1/2. – С. 8.

160. **Пухлик Б. М.** Українська алергологія і здобутки та проблеми / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2006. – № 10/11. – С. 46-47.
161. **Романовская И. И.** Разработка иммобилизированных аллергенов для диагностики и лечения аллергических заболеваний путем их топического введения / И. И. Романовская, С. М. Пухлик, Б. М. Пухлик // Астма та алергія. – 2006. – № 1/2.
162. **Романовська І. І.** Імобілізація алергенів для створення потенційних діагностичних і лікарських засобів інтраназального способу введення / І. І. Романовська, С. М. Пухлик, Б. М. Пухлик // Одеський медичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 25-29.

2007

163. **Бондарчук О. Б.** Поствакцинальні БЦЖ-ускладнення – актуальна проблема медицини / О. Б. Бондарчук, Б. М. Пухлик // Український пульмонологічний журнал. – 2007. – № 2.
164. **Бондарчук О. Б.** Частота поствакцинальних БЦЖ-ускладнень серед дітей / О. Б. Бондарчук, Б. М. Пухлик // Актуальные проблемы медицины и биологии. – 2007. – № 1.
165. **Виявлення гіперчутливості до хімічних агентів, що застосовуються у побуті : метод. рек.** / Вінниц. НМУ ім. М.І. Пирогова, Ін-т екогієни і токсикології ім. Л.І. Медведя ; уклад. Б. М. Пухлик [та ін.]. – К., 2007. – 36 с.
166. **Особливості клініки і діагностики туберкульозу у дітей в сучасних умовах** / Б. М. Пухлик, О. П. Незгода, Р. Ю. Салабай, Л. Г. Кулик // Актуальные проблемы медицины и биологии. – 2007. – № 1 (35). – С. 102-105.
167. **Пухлик Б. М.** Комбинированная терапия при аллергических заболеваниях (АЗ) органов дыхания / Б. М. Пухлик, И. В. Корицкая // Мистецтво лікування. – 2007. – № 2.

168. **Пухлик Б. М.** Медикаментозна алергія – важлива медична і соціальна проблема / Б. Пухлик // Вісник фармакології та фармації. – 2007. – № 7. – С. 12-18.
169. **Пухлик Б. М.** Обмеженість знань не знімає відповідальності за лікування : [алергія на лікарські засоби] / Б. М. Пухлик // Ваше здоров'я. – 2007. – № 13. – С. 12.
170. **Пухлик Б. М.** Пероральна СІТ алергічного риніту / Б. М. Пухлик, С. М. Пухлик, І. В. Корицька // Ринологія. – 2007. – № 1.
171. **Пухлик Б. М.** Победим ли мы бронхиальную астму? / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2007. – № 11. – С. 2.
172. **Пухлик Б. М.** Покращення діагностики лікарської алергії – актуальна проблема охорони здоров'я / Б. М. Пухлик // Рациональная химиотерапия. – 2007. – № 3.
173. **Пухлик Б. М.** Полноценная аллергодиагностика – залог эффективного лечения аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик // Труды 7 междунар. конгр. иммунологов и аллергологов, (Москва, 27-29 июня 2007 г.). – М., 2007. – С. 87.
174. **Пухлик Б. М.** Протоколи надання медичної допомоги хворим на алергічні захворювання / Б. М. Пухлик. – Київ ; Вінниця, 2007. – 40 с.
175. **Пухлик Б. М.** Сезонные аллергические риноконъюнктивиты: распространенность, методы диагностики и лечения / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2007. – № 9. – С. 65-67.
176. **Пухлик Б. М.** Специфическая иммунотерапия бронхиальной астмы / Б. М. Пухлик // Астма та алергія. – 2007. – № 1/2.

2008

177. **Медикаментозна алергія: стан проблеми, організація виявлення, діагностика, профілактика і лікування : метод. рек. /**

- уклад.: Б. М. Пухлик, С. М. Недельська, Є. М. Дитятковська [та ін.]. – К., 2008. – 32 с.
178. **Профілактика** круглогодичного алергического ринита с помощью химических инсектицидов / И. В. Гогунская, Б. М. Пухлик, И. В. Корицкая, Л. В. Забродская // Ринологія. – 2008. – № 4. – С. 16-24.
179. **Пухлик Б. М.** Алергени – найважливіший засіб лікування алергічних захворювань / Б. М. Пухлик, В. М. Гонько // Алергія у дитини. – 2008. – № 1. – С. 10-13.
180. **Пухлик Б. М.** Конспект алерголога : [науч. изд.] / Б. М. Пухлик. – Винница : ІТІ, 2008. – 96 с.
181. **Пухлик Б. М.** Лекарственная аллергия – актуальная проблема современной медицины / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Новости медицины и фармации. – № 256. – С. 11-18.
182. **Пухлик Б. М.** Лекарственная аллергия и побочные эффекты лекарственных средств в аллергологии / Б. М. Пухлик, А. П. Викторов, С. В. Зайков. – Львів : Медицина світу, 2008. – 106 с.
183. **Пухлик Б. М.** Побочное действие лекарственных средств, применяемых в аллергологии / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, И. В. Корицкая // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2008. – № 6. – С. 54-60.
184. **Пухлик Б. М.** Проблеми специфічної імунотерапії бронхіальної астми в Україні / Б. М. Пухлик // ІІ Національний Асма-Конгрес : тез. доп. – К., 2008.
185. **Пухлик Б. М.** Стан алергологічної служби за 2008 рік / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія, алергологія, інфектологія. – 2008. – № 3/1.
186. **Пухлик Б. М.** Экзогенный аллергический альвеолит / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія, алергологія, інфектологія. – 2008. – № 5/2.

187. **Специфічна** імунотерапія алергічних захворювань : метод. рек. / уклад.: Б. М. Пухлик, Є. М. Дитятківська, С. М. Пухлик, І. В. Корицька. – К. ; Вінниця, 2008. – 43 с.

2009

188. **Бондарчук О. Б.** Основи клінічної імунології. Принципи діагностики та лікування імунопатології : посіб. з клініч. імунології для позааудит. роботи студ., лікарів-інтернів / О. Б. Бондарчук ; ред. Б. М. Пухлик. – Вінниця, 2009. – 52 с.

189. **Визначення** сенсibiliзації до побутових та епідермальних алергенів у дітей, хворих на алергічну бронхіальну астму, методами *in vivo* та *in vitro* / Б. М. Пухлик, О. К. Яковенко, І. В. Корицька, В. М. Гонько // Астма та алергія. – 2009. – № 3/4.

190. **Довідник** з алергології : довідник лікаря / за ред. Б. М. Пухлика. – К. : Доктор-Медіа, 2009. – 412 с. – (Бібліотека «Здоров'я України». Алерголог).

191. **Ефективність** специфічної імунотерапії при алергічних захворюваннях органів дихання з позиції доказової медицини. Повідомлення 1 / Б. М. Пухлик, І. В. Гогунська, І. В. Корицька, О. К. Яковенко // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2009. – № 6. – С. 29-32.

192. **Пухлик Б. М.** Аллергическая бронхиальная астма / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. – 2009. – № 3. – С. 31-36.

193. **Пухлик Б. М.** Аллергические заболевания органов дыхания. Иммунотерапия ксоларом / Б. М. Пухлик, Е. М. Дитятковская, В. Л. Тельнов. – Киев : VNA, 2009. – 52 с.

194. **Пухлик Б. М.** Аллергия и как ей противостоять : [научно-попул. лит.] / Б. М. Пухлик. – Донецк : Издательский дом Заславский А.Ю., 2009. – 96 с.

195. **Пухлик Б. М.** Аллергология Украины: реалии и жизнь / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2009. – № 21. – С. 3-4.

196. **Пухлик Б. М.** Медикаментозна алергія в анестезіологічній практиці. Недооцінена небезпека / Б. М. Пухлик, М. В. Анісімов, О. М. Римарчук // Медичні перспективи. – 2009. – Т. 14, № 2. – С. 4-7.
197. **Пухлик Б. М.** Медикаментозна алергія в стоматологічній практиці. Недооцінена небезпека / Б. М. Пухлик, М. В. Анісімов, Н. М. Верстюк // Вісник стоматології. – 2009. – № 2. – С. 16-20.
198. **Пухлик Б. М.** Профилактика аллергических заболеваний, вызванных бытовыми аллергенами / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2009. – № 3. – С. 60-66.
199. **Пухлик Б. М.** Стан алергологічної допомоги і алергологічної служби України у 2008 році / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2009. – № 280. – С. 6-14.

2010

200. **Пухлик Б. М.** Актуальні проблеми алергологічної служби України та деякі аспекти її діяльності у 2009 році / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2010. – № 8. – С. 36-37.
201. **Пухлик Б. М.** Ефективність СІЕ при алергічних захворюваннях органів дихання з позиції доказової медицини / Б. М. Пухлик, В. М. Гонько, І. В. Корицька // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2010. – № 2 (31). – С. 51-57.
202. **Пухлик Б. М.** Как будем лечить аллергию? / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 22. – С. 3-4.
203. **Пухлик Б. М.** Лекарственная аллергия в стоматологии : [монография] / Б. М. Пухлик, С. М. Пухлик, М. В. Анисимов. – Одесса, 2010. – 112 с. : ил.

204. **Пухлик Б. М.** Миколі Івановичу Пирогову – 200 років / Б. М. Пухлик // Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція. – 2010. – № 2. – С. 102-117.
205. **Пухлик Б. М.** Откуда «растут ноги» у тяжелой астмы, или Напрасно забытые истины / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 5. – С. 20-22.
206. **Пухлик Б. М.** Под чью музыку мы танцуем / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 4. – С. 27-29.
207. **Пухлик Б. М.** Профилактика аллергических заболеваний, вызванных бытовыми аллергенами / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2010. – № 1: Пульмонологія. Алергологія. Риноларингологія. – С. 50-51.
208. **Пухлик Б. М.** Роль специфической иммунотерапии в лечении аллергических заболеваний и успехи перорального метода / Б. М. Пухлик, А. Т. Кязимова // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2010. – № 7. – С. 38-43.
209. **Пухлик Б. М.** Современные возможности комплексной терапии аллергических заболеваний: по итогам научно-практической конференции / Б. М. Пухлик, Е. М. Дитятковская // Здоров'я України. – 2010. – № 11/12. – С. 44-45.
210. **Пухлик Б. М.** Специфічна імуноterapia алергічних захворювань органів дихання – найбільш ефективна сучасна технологія їх лікування / Б. М. Пухлик, І. В. Гогунська, І. В. Корицька // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 8. – С. 3-4.
211. **Пухлик Б. М.** «Что ищет он в стране далекой...» : [о нобелевских лауреатах, выходцев из Украины] / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 6. – С. 20-22.
212. **Пухлик Б. М.** Эффективные средства защиты от бытовых аллергенов / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2010. – № 3 (тематич. номер). – С. 48-49.

213. **Пухлик С. М.** Дифференциальная диагностика и лечение аллергического ринита и заболеваний околоносовых пазух. Взгляд отоларинголога и аллерголога на одну проблему / С. М. Пухлик, Б. М. Пухлик // *Здоров'я України*. – 2010. – № 19. – С. 58-59.

2011

214. **Алерзин** у лікуванні хронічних кропив'янок / Б. М. Пухлик, І. В. Корицька, О. Б. Бондарчук [та ін.] // *Новости медицины и фармации*. – 2011. – № 380. – С. 17-20.

215. **Бондарчук О. Б.** Основи клінічної імунології. Принципи діагностики та лікування імунопатології : посіб. з клініч. імунології для позаудит. роботи студ., лікарів-інтернів / О. Б. Бондарчук ; ред. Б. М. Пухлик. – Вінниця, 2011. – 40 с.

216. **До питання** класифікації побічних реакцій лікарських засобів та підходів до їх диференціації : (бібліогр. огляд) / О. В. Матвеева, О. П. Вікторов, Б. М. Пухлик [та ін.] // *Український медичний часопис*. – 2011. – № 2. – С. 78-84

217. **Довідник** з алергології : науково-метод. видання / ред. Б. М. Пухлик. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : Доктор-Медіа, 2011. – 394 с. – (Бібліотека «Здоров'я України». Алерголог).

218. **Европейская** декларация по иммунотерапии / Г. Н. Дранник, И. П. Кайдашев, Б. М. Пухлик, В. В. Чопьяк // *Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія*. – 2011. – № 6/7. – С. 5–3.

219. **Збірка** протоколів надання медичної допомоги при алергічних захворюваннях / Асоціація алергологів України. – Вінниця : Едельвейс і К, 2011. – 169 с.

220. **Корицька І. В.** Кропив'янка – актуальна проблема алергології / І. В. Корицька, Д. О. Гацька, Б. М. Пухлик // *Астма та алергія*. – 2011. – № 2. – С. 42-45.

221. **Міжнародний** та вітчизняний досвід діагностики та профілактики алергічних побічних реакцій : бібліогр. огляд / О. В. Матвєєва, О. П. Вікторов, Б. М. Пухлик [та ін.] // *Новости медицины и фармации.* – 2011. – № 10. – С. 2-4, 9.
222. **Оцінка** поінформованості лікарів України щодо побічних реакцій алергічного генезу / О. В. Матвєєва, О. П. Вікторов, Б. М. Пухлик [та ін.] // *Новости медицины и фармации.* – 2011. – № 1/12. – С. 2-4.
223. **Показники** триболюмінометрії крові у хворих на склерому / А. І. Барціховський, Б. М. Пухлик, С. В. Зайков [та ін.] // *Журнал вушних, носових і горлових хвороб.* – 2011. – № 5-с. – С. 31.
224. **Пухлик Б. М.** Алергічні захворювання: як проблема всесвітньої охорони здоров'я : за матеріалами 3-го з'їзду алергологів України / Б. М. Пухлик // *Новости медицины и фармации.* – 2011. – № 18. – С. 16-19.
225. **Пухлик Б. М.** В состоянии ли украинец лечиться? / Б. М. Пухлик // *Новости медицины и фармации.* – 2011. – № 6. – С. 2-3.
226. **Пухлик Б. М.** Кропив'янка – складна міждисциплінарна проблема / Б. М. Пухлик, Д. О. Гацька // *Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія.* – 2011. – № 2: Спецвип. – С. 35-39.
227. **Пухлик Б. М.** Метод, проверенный столетием / Б. М. Пухлик // *Новости медицины и фармации.* – 2011. – № 380. – С. 40-42.
228. **Пухлик Б. М.** О простых истинах в алергологии и не только / Б. М. Пухлик // *Новости медицины и фармации.* – 2011. – № 10. – С. 16-17.
229. **Пухлик Б. М.** Побічна дія лікарських засобів у фтизіатричній практиці / Б. М. Пухлик // *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція.* – 2011. – № 1. – С. 20-27.

230. **Пухлик Б. М.** Профилактика аллергического ринита с помощью препарата Аква Марис / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2011. – № 2: Спецвип. – С. 77-80.
231. **Пухлик Б. М.** Профилактика аллергических заболеваний, вызванных внутрижилищными аллергенами / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков // Здоров'я України. – 2011. – № 13/14. – С. 36-37.
232. **Пухлик Б. М.** Снизить риск возникновения аллергической реакции на анестетик возможно / Б. М. Пухлик, М. В. Анисимов // Стоматолог. – 2011. – № 2. – С. 10-11.
233. **Пухлик Б. М.** 100-летие аллерген-специфической иммунотерапии аллергических заболеваний / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2011. – № 2: Спецвип. – С. 6-10.
234. **Резолюція** III З'їзду алергологів України, (Одеса, 27-30 верес. 2011 р.) / [за підписом Б. М. Пухлика] // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2011. – № 9/10. – С. 7-9.
235. **Bondarchuk O.** Hypersensitivity reaction to the conditionally pathogenic fungi: results of prospective study / O. Bondarchuk, B. Pukhlik, A. Bogomolov // XIII Dni Alergii Pylkowej w Krakowie : Konferencja naukowo-szkoleniowa. – Kraków, 2011. – P. 45-46.

2012

236. **Алергологія** для семейного врача : справ. издание / Б. М. Пухлик ; ред. Б. М. Пухлик. – К. : Доктор-Медиа, 2012. – 278 с. – (Бібліотека «Здоров'я України». Алерголог).
237. **Бондарчук О. Б.** Аутоиммунная крапивница в клинической практике: возможности диагностики и терапии / О. Б. Бондарчук, Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 1/2. – С. 44-46.

238. **Вітчизняні** надбання в галузі специфічної імунотерапії алергенами хворих на бронхіальну астму / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, І. В. Гогунська [та ін.] // Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція. – 2012. – № 3. – С. 65-74.
239. **Возможности** Лордеса в лечении острого периода поллиноза / Б. М. Пухлик, О. Л. Бобело, Б. А. Стремедловский, О. В. Чирка // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 3: Спецвип. – С. 41-43.
240. **Експериментальне** підтвердження ефективності алерген-специфічної імунотерапії / Д. І. Заболотний, І. В. Гогунська, Б. М. Пухлик [та ін.] // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 2: Спецвип. – С. 59-62.
241. **Європейський** вибір у лікуванні алергічних захворювань органів дихання / Б. М. Пухлик, С. В. Зайков, І. В. Гогунська, І. В. Корицька // Астма та алергія. – 2012. – № 4. – С. 37-45.
242. **Питання** поширеності та економічної ефективності лікування алергійних захворювань органів дихання в Україні / Б. М. Пухлик, Є. М. Дитятківська, І. В. Гогунська, Т. Ю. Холоденко // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 2. – С. 5-7.
243. **Пухлик Б. М.** Алергенспецифічна імунотерапія (СІТ) в Україні / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 435.
244. **Пухлик Б. М.** Антилейкотриеновые препараты в терапии бронхиальной астмы у детей: возможности и перспективы / Б. М. Пухлик // Здоров'я України. – 2012. – № 2. – С. 29.
245. **Пухлик Б. М.** Возвращаясь к истокам (к 70-летию профессора Бориса Иосифовича Когана) / Б. М. Пухлик // Вісник Вінницького нац. мед. ун-ту. – 2012. – Т. 16, № 2. – С. 551-553.

246. **Пухлик Б. М.** Два человека и одна дата : [о проф., ректоре ВНМУ им. Н.И. Пирогова В.М. Морозе в связи с его 70-летием и о проф. этого же ун-та Б.И. Когане] / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 1/2. – С. 4 : цв. ил.
247. **Пухлик Б. М.** И снова... о лекарственной аллергии / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 4. – С. 3-4.
248. **Пухлик Б. М.** Куда должна идти аллергология / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 435.
249. **Пухлик Б. М.** Метод, проверенный столетием : [о применении специфической иммунотерапии при лечении аллергических заболеваний] / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 1/2. – С. 3-4.
250. **Пухлик Б. М.** Питання поширеності та економічної ефективності лікування алергійних захворювань органів дихання в Україні / Б. М. Пухлик, Є. М. Дитятківська, І. В. Гогунська // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 2. – С. 5.
251. **Пухлик Б. М.** Результати застосування алерген-специфічної імунотерапії в регіонах України / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 2: Спецвип. – С. 21–24.
252. **Пухлик Б. М.** Специфічна діагностика й імунотерапія – головна й найважливіша риса алергологічної служби / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 6. – С. 3-4.
253. **Пухлик Б. М.** Что день грядущий нам готовит? : [о перспективах отечественной аллергологии в Украине вследствие реформирования системы здравоохранения] / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2012. – № 15. – С. 3-4.

254. **Результати** ретроспективного дослідження ефективності алерген-специфічної імунотерапії при алергійних захворюваннях органів дихання / І. В. Гогунська, Є. М. Дитятківська, Б. М. Пухлик, Т. Ю. Холоденко // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2012. – № 2: Спецвип. – С. 48–51.

2013

255. **Богомолов А. Е.** Поллинозы – одна из наиболее актуальных проблем аллергологии / А. Е. Богомолов, Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2013. – № 16. – С. 6-9.

256. **Пухлик Б. М.** Воспоминания об учителе : к 90-летию со дня рождения профессора Б. А. Березовского / Б. М. Пухлик, Ю. М. Мостовой, С. В. Зайков // Туберкулез, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція. – 2013. – № 2. – С. 110-114.

257. **Пухлик Б. М.** Дышать свободно! / Б. М. Пухлик // Участковый врач. – 2013. – № 4. в С. 46-48.

258. **Пухлик Б. М.** Зельман Абрахам Ваксман – наш великий соотечественник / Б. М. Пухлик // Туберкулез. Легеневі хвороби. ВІЛ-інфекція. – 2013. – № 1. – С. 117-121.

259. **Пухлик Б. М.** Лечение аллергического ринита: разносторонний взгляд на междисциплинарную проблему : обмен опытом / Б. М. Пухлик, В. И. Попович, Б. Н. Биль ; [материал подгот. Н. Мищенко] // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2013. – № 4. – С. 73-78.

260. **Пухлик Б. М.** Научиться жить с астмой. – К., 2013. – 13 с. – (Серия «Популярно об аллергологии»).

261. **Пухлик Б. М.** Нужна ли Украине аллергологическая служба? / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2013. – № 13. – С. 3-5.

262. **Пухлик Б. М.** Применение аллерген-специфической иммунотерапии (СИТ) у больных аллергическими

заболеваниями органов дыхания в Украине / Б. М. Пухлик // Матеріали V з'їзду фтизіатрів і пульмонологів України. – К., 2013. – С. 205-206.

263. **Пухлик Б. М.** Ситуация с аллергическими заболеваниями и аллергологией в Украине / Б. М. Пухлик // Клінічна імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2013. – № 2: Спецвип. – С. 7–9.

264. **Пухлик Б. М.** Украинские корни великой истории: Зельман Абрахам Ваксман, первооткрыватель стрептомицина / Б. М. Пухлик // Мистецтво лікування. Журнал сучасного лікаря. – 2013. – № 6. – С. 65-66. : фот.

265. **Сучасні** підходи до алерген-специфічної імунотерапії при алергічних захворюваннях органів дихання у дітей / Б. М. Пухлик, І. В. Гогунська, І. В. Корицька [та ін.] // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2013. – № 1. – С. 52-58.

266. **Allergology** in Ukraine / B. M. Pukhlyk, S. M. Pukhlyk, Y. V. Korytskaya [et al.] // Curierul medical : scientific medical journal Republic of Moldova. – 2013. – Vol. 56, № 2. – P. 34-36.

267. **The State** of Allergic Service and Spread of Allergic Diseases in Ukraine / B. Puhlik, B. Buleza, O. Yakovenko, Y. Chonka // Balneo Research Journal. – 2013. – Vol. 4, № 1. – P. 46-48.

2014

268. **Пухлик Б. М.** Нужны ли украинскому здравоохранению собственные препараты аллергенов / Б. М. Пухлик // Імунологія. Алергологія. Інфектологія. – 2014. – № 2. – С. 19-21.

269. **Пухлик С. М.** Опыт применения препарата Милукант в лечении больных аллергическим ринитом / С. М. Пухлик, Б. М. Пухлик // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2014. – № 6. – С. 94-98.

270. **Пухлик Б. М.** Эволюция аллергологии Украины / Б. М. Пухлик // Новости медицины и фармации. – 2014. – № 2. – С. 16-19.

Патенти на винаходи

1. Пат. 7178 А Україна, МПК А 61 В 10/00, А 61 В 5/145, G 01 N 33/48, G 01 N 33/49. Пристрій для реєстрації алергічних реакцій / Пухлик Б. М., Зайков С. В., Лоянич О. М. ; заявник і патентовласник Колективне впроваджувальне мале підприємство «Імунолог». – № 94011978 ; заявл. 31.03.1994 ; опубл. 30.06.1995, Бюл. № 2.

2. Пат. 35290 А Україна, МПК А 61 К 35/66, А 61 К 39/04. Метод точного дозування туберкуліну / Пухлик Б. М., Фещенко Ю. І., Русанова В. Б., Назаренко І. В. ; заявник і патентовласник Товариство з обмеженою відповідальністю «Імунолог». – № 99095152 ; заявл. 17.09.1999 ; опубл. 15.03.2001, Бюл. № 2.

3. Пат. 35810 А Україна, МПК А 61 В 10/00, А 61 М 5/00, А 61 К 39/00. Спосіб визначення стану клітинного імунітету шляхом проведення прик-тексту компакт-ланцетами / Пухлик Б. М., Русанова В. Б. ; заявник і патентовласник Колективне впроваджувальне мале підприємство «Імунолог». – № 98105532 ; заявл. 21.10.1998 ; опубл. 16.04.2001, Бюл. № 3.

4. Пат. 42168 А Україна, МПК А 61 К 39/35, А 61 Р 11/00. Спосіб специфічної імунотерапії алергічних ринітів / Пухлик Б. М., Пухлик С. М., Давиденко Т. І. [та ін.] ; заявник і патентовласник Товариство з обмеженою відповідальністю «Імунолог». – № 2000074259 ; заявл. 17.07.2000 ; опубл. 15.10.2001, Бюл. № 9.

5. Пат. 47644 А Україна, МПК А 61 В 10/00. Спосіб діагностики алергічних захворювань / Пухлик Б. М., Русанова В. Б. ; заявник і патентовласник Вінницьке товариство з обмеженою відповідальністю «Імунолог». – № 2001064449 ; заявл. 26.06.2001 ; опубл. 15.07.2002, Бюл. № 7.

6. Пат. 54817 А Україна, МПК А 61 К 39/35, А 61 К 9/28, А 61 Р 37/08. Спосіб лікування алергічних захворювань / Пухлик Б. М., Заболотний Д. І., Нестерчук В. І. ; заявник і патентовласник Вінницьке підприємство «Імунолог». – № 2002043230 ; заявл. 19.04.2002 ; опубл. 17.03.2003, Бюл. № 3.

7. Пат. 54884 А Україна, МПК А 61 К 39/36, А 61 Р 37/08. Спосіб імунотерапії алергічних ринітів побутової етіології / Заболотний Д. І., Пухлик Б. М., Нестерчук В. І., Заболотна Д. Д. ; заявник і патентовласник Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка Академії медичних наук України. – № 2002043677 ; заявл. 30.04.2002 ; опубл. 17.03.2003, Бюл. № 3.

8. Пат. 63844 А Україна, МПК А 61 В 5/00, G 01 N 33/48, G 01 N 33/487, G 01 N 33/483. Пристрій для реєстрації процесів у біологічних пробах / Гладких Ю. В., Зайков С. В., Пухлик Б. М. [та ін.] ; заявник і патентовласник Товариство з обмеженою відповідальністю Інститут клітинної терапії. – № 2003098744 ; заявл. 25.09.2003 ; опубл. 15.04.2004, Бюл. № 1.

9. Пат. 72379 А Україна, МПК А 61 В 17/20, А 61 В 10/00. Пристрій для шкірної діагностики алергічних захворювань методом прик-тесту / Пухлик Б. М. ; заявник і патентовласник Вінницьке підприємство «Імунолог». – № 20031110160 ; заявл. 11.11.2003; опубл. 15.02.2005, Бюл. № 2.

10. Пат. 9349 Україна, МПК А 61 В 6/02. Композиція інгредієнтів для діагностичних плівок / Романовська І. І., Пухлик С. М., Давиденок Т. І., Пухлик Б. М. ; заявник і патентовласник Фізико-хімічний інститут ім. О. В. Богатського Національної академії наук України. – № u200502712 ; заявл. 25.03.2005 ; опубл. 15.09.2005, Бюл. № 9.

11. Пат. 42333 Україна, МПК А 61 К 35/28. Спосіб лікування алергічних захворювань / Пухлик Б. М. ; заявник і патентовласник Пухлик Б. М. – № u200901827 ; заявл. 02.03.2009 ; опубл. 25.06.2009, Бюл. № 12.

12. Пат. 43502 Україна, МПК А 61 В 17/20. Пристрій для шкірної діагностики алергічних захворювань / Пухлик Б. М. ; заявник і патентовласник Пухлик Б. М. – № u200900595 ; заявл. 27.01.2009 ; опубл. 25.08.2009, Бюл. № 16.

13. Пат. 45312 Україна, МПК А 61 К 31/00, А 61 В 10/00. Спосіб діагностики та лікування алергічних захворювань / Пухлик Б. М. ; заявник і патентовласник Пухлик Б. М. – № u200902963 ; заявл. 30.03.2009 ; опубл. 10.11.2009, Бюл. № 21.

14. **Пат. 64983** Україна, МПК А 61 К 135/00, G 09 В 23/28. Спосіб моделювання алергії негайного типу / Заболотний Д. І., Гогунська І. В., Пухлик Б. М. [та ін.] ; заявник і патентовласник Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України. – № u201104907 ; заявл. 19.04.2011 ; опубл. 25.11.2011, Бюл. № 22.

15. **Пат. 65021** Україна, МПК А 61 Р 27/14, А 61 Р 37/00. Спосіб моделювання специфічної гіпосенсибілізації при полівалентній алергії / Заболотний Д. І., Гогунська І. В., Пухлик Б. М. [та ін.] ; заявник і патентовласник Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України. – № u201105010 ; заявл. 20.04.2011 ; опубл. 25.11.2011, Бюл. № 22.

16. **Пат. 65022** Україна, МПК А 61 Р 27/14, А 61 Р 37/00. Спосіб формування стану специфічної гіпосенсибілізації в експерименті при полівалентній алергії / Заболотний Д. І., Гогунська І. В., Пухлик Б. М. [та ін.] ; заявник і патентовласник Інститут отоларингології ім. проф. О. С. Коломійченка НАМН України. – № u201105011 ; заявл. 20.04.2011 ; опубл. 25.11.2011, Бюл. № 22.

17. **Пат. 67114** Україна, МПК А 61 В 5/00. Визначення стану клітинного імунітету за допомогою тестування з алергенами міксоміцетів / Пухлик Б. М., Зайков С. В., Богомолів А. Є., Бондарчук О. Б. ; заявник і патентовласник Товариство з обмеженою відповідальністю «Імунолог». – № u201015084 ; заявл. 15.12.2010 ; опубл. 10.02.2012, Бюл. № 3.

18. **Пат. 71022** Україна, МПК А 61 К 36/36. Спосіб отримання препаратів алергенів з пилку рослин / Пухлик Б. М., Гонько В. М., Ланова С. В. ; заявник і патентовласник Пухлик Б. М., Гонько В. М., Ланова С. В. – № u201201370 ; заявл. 09.02.2012 ; опубл. 25.06.2012, Бюл. № 12.

19. **Пат. 91884** Україна, МПК А 61 Н 39/04. Спосіб активної профілактики алергічних захворювань / Пухлик Б. М., заявник і патентовласник Пухлик Б. М. – № u201312287 ; заявл. 21.10.2013 ; опубл. 25.07.2014, Бюл. № 14.

Публікації про Б. М. Пухлика

50-річчя професора Б. М. Пухлика // Український пульмонологічний журнал. – 1995. – № 1. – С. 68.

Коган Б. И. «Я Вас пишу...» / Б. И. Коган. – Вінниця, 1998. – 76 с. – Про Пухлика Б. М. – С. 68.

Б. М. Пухлику 60 років // Здоров'я України. – 2005. – Квіт. (№ 8). – С. 53 : фот.

До 60-річчя професора Б. М. Пухлика // Журнал вушних, носових і горлових хвороб. – 2005. – № 4. – С. 94-95.

Скрипник В. Алергія на ... правду : [професор Вінницького медуніверситету Борис Пухлик розробив новий метод діагностики і лікування алергії] / В. Скрипник // Голос України. – 2007. – 16 березня. – С. 13.

Професору Борису Михайловичу Пухлику – 65 років // Український пульмонологічний журнал. – 2010. – № 2. – С. 63.

Професору Борису Михайловичу Пухлику – 65 років! // Клиническая иммунология. Аллергология. Инфектология. – 2010. – № 2. – С. 6–7.

65 років професору Борису Михайловичу Пухлику // Новости медицины и фармации. – 2010. – № 6. – С. 3.

Вінницькі алергологи отримали Державну премію : [проф. ВНМУ ім. М. І. Пирогова Б. Пухлик і вінниц. лікар О. Гонько стали лауреатами Держ. премії в галузі науки і техніки за 2012 р.] / підготувала Н. Ярмілко // Вінниччина медична. – 2013. – Черв.-лип. (№ 6/7). – С. 2.

Вінниччина медична: знаменні й пам'ятні дати. 2015 : календар / ВНМУ ім. М.І. Пирогова, наук. б-ка ; уклад. О. А. Юрчишина ; відп. за вип. Н. М. Кравчук. – Вінниця, 2014. – Про Пухлика Б. М. – С. 24 : фот.

Іменний покажчик співавторів

Прізвище	№ запису, № патенту
Анісімов М.В.	203,232
Антипов Ю.С.	16
Аронов Г.Е.	15
Барціховський А.І.	80,97,99,102,223
Безносова Ж.А.	17
Беліченко Т.Д.	101
Беньяминов В.О.	65
Березовська З.Б.	12
Березовський Б.А.	2,5,6,11,17,20,21,23,28,29,33,38,40,41,50,54- 56, 58,62,63,76
Бобело О.Л.	81,123,239
Богова А.В.	70
Богомолов А.Є.	235,255,17n
Бондарчук О.Б.	106,112,114,144,153,163,164,188,214,215,23 5, 237,17n
Булеза Б.Я.	266
Буткалюк Д.Д.	129
Верстюк Н.М.	197
Вікторов О.П.	182,216,221,222
Гандзейчук Т.В.	18
Гацька Д.О.	220,226
Гогунська І.В.	146,178,191,210,238,240- 242,250,254,265,14n, 15n,16n
Гонько В.М.	123,149,179,189,201,18n
Горбатюк І.М.	108,109
Гохштейн Б.Ф.	10,15,23,24,26
Давиденок Т.І.	10n
Давидюк М.Н.	54
Дерепа К.П.	99
Дитятківська Є.М.	177,187,193,209,242,249
Драннік Г.М.	134,218
Заболотна Д.Д.	7n

Заболотний Д.І.	142-145,240,6n,7n,14n,15n,16n
Забродська Л.В.	178
Зайков С.В.	55,57,59,60,62,63,66-69,71-76,79,82,83,85- 98,100-102,104,105,107,110-112,115,117- 119,129,146,152,181-183,223,231,238,241, 256,1n,8n,17n
Зайкова А.А.	93,100
Іванова С.А.	88
Кайдашев І.П.	218
Коваленко М.М.	124
Коган Б.Й.	16,64
Корицька І.В.	88,106,114,144,149,167,170,178,183,187, 189,191,201,210,214,220,241,265,267
Кулик Л.Г.	152,166
Кязимова А.Т.	208
Ладаняк Н.І.	9
Ланова С.В.	18n
Левченко Н.В.	151
Лищановская Г.И.	18
Лоянич О.М.	1n
Мажбиц М.А.	79
Марцинковський Л.Т.	77
Марчак В.В.	40
Матвєєва О.В.	216,221,222
Мацера В.Л.	25,37
Мзайск В.	84,85,94,95,96
Микуцький В.В.	75
Миронюк В.О.	116
Михей Л.В.	9,19-22,24,27,28,33,37,38,41,42,50,58,60, 66- 68,71,73,84,98,
Моїсеєнко Р.О.	154
Молотков В.	124
Мостовой Ю.М.	12,22,25-29,37,40-42,44,58,64,99,256
Назаренко І.В.	2n
Недєльська С.М.	177
Незгода О.П.	123,166

Нестерчук В.І.	<i>6n, 7n</i>
Онишко В.В.	<i>49</i>
Пильганчук А.Ф.	<i>80, 97</i>
Платков Е.М.	<i>70</i>
Плужникова Н.Я.	<i>81</i>
Поляченко Ю.В.	<i>154</i>
Пухлик В.Б.	<i>93</i>
Пухлик С.М.	<i>161, 162, 170, 187, 203, 213, 267, 269, 4n, 10n</i>
Пушкар М.С.	<i>65</i>
Римарчук О.М.	<i>196</i>
Романовська І.І.	<i>161, 162, 10n</i>
Рудик В.І.	<i>32, 36</i>
Русанова В.Б.	<i>102, 135, 141, 143, 2n, 3n, 5n</i>
Савранський Ф.З.	<i>49, 53</i>
Салобай Р.Ю.	<i>54, 56</i>
Солодарь І.В.	<i>77</i>
Степанчук Н.А.	<i>18</i>
Стремедловський Б.А.	<i>239</i>
Тельнов В.Л.	<i>193</i>
Тимощук Е.Н.	<i>9</i>
Фещенко Ю.І.	<i>2n</i>
Хожанова І.М.	<i>70</i>
Холоденко Т.Ю.	<i>242, 254</i>
Циркун Л.А.	<i>16</i>
Чепелюк Л.П.	<i>32, 36</i>
Чирка О.В.	<i>239</i>
Чонка Я.І.	<i>266</i>
Чопьяк В.В.	<i>218</i>
Чорний В.М.	<i>116</i>
Яковенко О.К.	<i>189, 191, 266</i>
Якушев В.Г.	<i>25</i>

Зміст

Від укладачів.....	3
Біографічний нарис.....	5
Слово про вчителя.....	13
Слово про колегу.....	18
Державна премія.....	22
Наукові праці Б.М. Пухлика	35
Патенти на винаходи.....	69
Публікації про Б.М. Пухлика.....	72
Іменний покажчик співавторів.....	73